

Musíme si všimnout agrární strany

Budeme v tomto článku psát o vývoji názorů v zemědělské straně, nikoli o jejich převratu, jak by snad někdo očekával. Slovo „vývoj“ má ustálený význam. Znamená takovou serii změn, při níž mění se věc zachovává své základní rysy a zůstává stále sama sebou a táž. Tak je tomu i s názory v agrární straně. Nabyly dnes jiného politického zabarvení, jiného zaměření a zaostření, ale ve svých základech se nepohnuly. V této věci je třeba mít jasno a nepodléhat přepjatým ilusím. Přes to je vývoj názorů v agrární straně snad nejdůležitější vnitropolitickou událostí poslední doby, kterou je nutno přesně znát.

Základní názory.

Agrární strana měla v jednom směru posici vždycky zvlášť lehkou — držela se politicky při zemi, nekojila se nadějami na sekulární hospodářské převraty, nýbrž omezovala se na rozhodné dobývání dosažitelných výhod pro zemědělce. O nějakém hlubším teoretickém programu strany není mnoho známo. Stal se sice pokus o sestavení jakéhosi světového názoru, ale nebylo v tom ohledu vykonáno o mnoho více, než že pro něj bylo vymyšleno slovo „agrarismus“. U základů strany odpočívá několik liberálních ideí Alfonse Štastného, ale budova, která se nad nimi navršila, nese převládající znaky organizace stavovské. A dokonce už v politické praxi byly prvky ideové zatlačeny stavovskými požadavky.

Soukromé vlastnictví pro agrární stranu vždycky bylo a je podnes mimo diskusi, a hospodářská soustava na něm založená, byla pro ni věcí přirozenou a přijatelnou. Přes všecko lpění na půdě, anebo spíše právě pro ně, neváhala strana provést největší sociální reformu, jakou posud zaznamenaly dějiny této republiky — reformu pozemkovou. To proto, že její pojetí soukromého vlastnictví se o znatelný odstín liší od formy, v níž se tato zásada vyskytuje na příklad v národní demokracii. Ten odstín záleží v sociálnějším zabarvení. Kdežto u národních demokratů má ona zásada formu konservativní, věřící, že všecko musí zůstat tak, jak to je, a že nesmí být ve prospěch celku hnuto ani s jediným balíkem akcií, jest ona zásada schopna u agrárníků značně volnějšího výkladu. V této straně bylo vždycky organizováno mnoho drobných sedláků, lačnicích po větším kusu půdy, a nebyli v ní šlechtičtí velkostatkáři, národně i politicky orientovaní docela opačně. Agrární strana musila tuto situaci respektovat. Proto se v ní zásada soukromého vlastnictví vyhranila sociálně: proti feudalismu a proti ztrnulému, masivnímu a konservativnímu vlastnictví kapitalistickému stojí v ní idea drobného vlastnictví zemědělského.

Tím si musíme vysvětlit, že se agrární strana nikdy necítila vázána přílišným respektem k velkému kapitálu finančnímu. Soukromý majetek — i když jest často rozsáhlý — nenabyl u českého zemědělce onoho

anonymního, neosobního rázu, jako finanční kapitál. Zemědělec má svůj majetek konec konců pořád na očích. Jeho kapitál je nekoncentrovaný. Tento fakt dává straně agrární značnou svobodu vůči dnešní hospodářské soustavě, která je ovládána právě zásadami velkého finančního kapitálu. Strana si proto může dovolit nemalou míru nedogmaticnosti. A tato nedogmaticnost jí zase dává velkou politickou pružnost. Její vedoucí zásadou je prospěch zemědělcův — na prostředcích, jak se ho dosáhne, tolik nezáleží. Půjde-li to cestou kapitalistickou, bude snad lépe, ale půjde-li to cestou protikapitalistickou, také dobře, strana před ní necouvne. Tento případ nastal právě nyní.

Jak to dnes vypadá.

Věcně, programově se v politice agrární strany změnilo mnohem méně, než by se mohlo zdát ze způsobu psaní jejího tisku. Její postup je dnes jako dříve dán situací zemědělství. Je obecně známo, že hospodářská krize se nejdříve začala jevit jako krize agrární. Dokud nebylo jasno, jak hluboké zkoušky bude podroben celý hospodářský systém, hleděla strana pomáhat zemědělství seriemi drobných úlev, očekávajíc, že přenesou rolníka přes nejhorší doby, než se zase všecko vrátí do svých kolejí. Čím déle však krize trvá, tím více svítá i v agrární straně poznání, že nevybředneme z bídy bez hlubokých zásahů do hospodářství. A s tím v ní také vzrůstá porozumění pro situaci dělnictva a ostatního průmyslového obyvatelstva. Odtud pak vyplynula užší součinnost s politickými představiteli tohoto obyvatelstva, zvláště se stranou sociálně demokratickou.

V tomto ohledu se ovzduší změnilo způsobem až překvapujícím. Stačí srovnat agrární tisk ještě s počátku listopadu minulého roku s tiskem dnešním, abychom pochopili dosah obratu. Tehdy ještě ustavičné přestřelky a polemiky o oprávněnosti zemědělských požadavků, ukazování na výhody dělníků vůči rolníkům, na jejich podpory v nezaměstnanosti a pod. „V městě s 66.000 obyvateli nenašlo se 50 nezaměstnaných mladíků, kteří by za stravu chtěli pracovat“, volá „Venkov“ velkými písmeny 3. listopadu. Dnes se tam píše jinak. Nacházíme mnoho sympatických zmínek o těžké situaci dělnictva, mnoho starostí o osud nezaměstnaných, mnoho tvrzení, že zájem dělníka a rolníka je společný a že je společný také nepřítel — finanční kapitál. V tomto směru agrární strana úplně otočila frontu. Je třeba si vzpomenout, že ještě před čtrnácti měsíci byl učiněn pokus o dohodu zemědělců s představiteli průmyslu, jemuž se tehdy namnoze sliboval úspěch. Dnes vypadá situace tak, že „Venkov“ může přinést tentýž den jeden článek s nadpisem „Znárodnili jsme půdu, znárodníme i doly“, druhý s názvem „Znárodněte doly“ a třetí s důrazným titulem „Zrada kapitálu“. V oboru nadpisů není dnes socialistický tisk o nic radikálnější, naopak.

Co je za tím?

Každý svědomitější pozorovatel bude ovšem pátrati po příčinách tak nápadného zjevu. Jsou někteří maličerní lidé, zvláště mezi politicky postiženými, kteří se snaží vykládat nynější postup agrární strany jen s ohledem na volby. Je to omyl. Mnohem blíže pravdě bude ten, kdo projeví názor, že vůdcové agrární strany dnes prostě vyvozují důsledky ze svých starých hospodářských názorů. „Zhodnocení zlata způsobilo nám hlavní naše nesnáze“, praví stručně a jasně „Venkov“ 16. prosince 1934. Všecky četné protikapitalistické úvahy a články tohoto listu nejsou pak ničím jiným než variacemi na toto téma. Agrární novináři ukazují, jaké následky mělo zhodnocení zlata pro zemědělce: snížilo mu ceny za jeho produkty, ale zároveň mu zhodnotilo jeho dluhy. To je právě ona nepružná složka výrobních nákladů, o níž často mluví Engliš a která nejvíce podlamuje rentabilitu každého podnikání za deflace. Naproti tomu banky, kapitál spekuláční, věřitelský, nabývají prý nezasloužených výhod: zhodnocují se jejich pohledávky a, pokud jsou umístěny v průmyslových podnicích, způsobují, že tovarny padají bankovnímu kapitálu do klína jako zralé hrušky. A když se nevyplácejí, to jest když nevynášejí stanovené procento, jaké banka považuje za přiměřené, jsou bez milosti zavírány a dělníci prostě posíláni na krk státu. To je hlavní výtka, kterou agrárníci bankám činí. Hájili vždycky názor, že se musí peníze přizpůsobit hospodářství, a nikoli naopak. Proto byli také předbojníky devalvace. Když se toto opatření stalo záminkou k odchodu národní demokracie z vlády, musilo to nutně vést mezi oběma stranami k politickému konfliktu.

K regulovanému hospodářství.

Co jsme uvedli až posud, jest možno nazvat kritikou. Čtenář se však bude ptát, co staví agrární strana pozitivního proti politice finančního kapitálu. Na to lze dnes už dáti přesnou odpověď: myšlenku regulovaného hospodářství. Stranu vedly k této myšlence logické důsledky z požadavku velkorysé pomoci zemědělství. Její původ je tedy u agrárníků čistě empirický a nedoktrinářský. Lze říci, že se k ní strana přes všemožné subvenční pokusy dotápala; ale jakmile u ní jednou stanula, je už vedena logikou věcí k tomu, aby ji přenášela i na ostatní obory národního hospodářství. Nejmocnějším popudem, který obrátil myšlení agrárních vůdců k regulovanému hospodářství, bylo zavedení obilního monopolu. Bylo od začátku jasno, že je nutno regulovat také samu výrobu, nemá-li se celá konstrukce zhroutit. A je nutno doznat, že agrární strana ani před tímto opatřením necouvá. „Samotná regulace obilních cen nestačí k definitivnímu vyřešení obilního problému v době krise“, napsal „Československý zemědělec“ 9. listopadu. Zásadně je tedy otázka rozhodnuta, a jde již jen o to, jak ji technicky provést. V celku se považuje za nejpraktičtější, zavést dodávkové kontingenty a rozvrhnout je podle průměru sklizně z posledních let na jednotlivé oblasti a usedlosti. Je zajímavé, že se při diskusi o těchto věcech také vynořila otázka podnikatelské svobody. „Bere nám plánování svobodu?“ táže se „Československý zemědělec“ 21. prosince a hned na to odpovídá:

„Ku podivu málo je zatím stěžovatelů na omezování té dosud nedotknutelné svobody sedlákovy. (Obilní monopol nás vlastně na svobodě dosud skoro vůbec nezkrátil.) Pravděpodobně těchto vynavačů svobody nepřibude podstatně ani po omezení počtu plemenic, osevních ploch či po kontingenci odebratelných produktů — uzná se prostě, že to jinak nejde a že je to tedy nevyhnutelné.“

Regulaci i v průmyslu.

Myšlenku regulovaného hospodářství začali agrárníci brzy přenášet i na průmysl. Nejsensačnějším projevem v tomto ohledu jest beze vší pochyby kampaň agrárního tisku pro zestátnění dolů, která se počala Řehořovým článkem ve „Venkově“ dne 9. ledna. Od té doby nemine dne, aby „Venkov“ nezaútočil na těžaře, na kapitalisty, na procentové vlastence, na liberalistickou anarchii atd. Při tom je třeba podotknouti, že agrární strana trvá beze změny na svém starém názoru, že průmysl byl favorisován. Ukazuje zejména na to, jak mu bylo pomoheno zákonem o stabilizačních bilancích, který snížil jeho daňové břemeno a otevřel dveře zachraňování nezdaněných přebytků, zatím co prý se nic podobného neudělalo pro zemědělství, jehož daňová základna zůstala číselně stejně vysoká jako před deflací. Hlavní však jest — a v tom je vlastně celý politický význam agrárního obratu — že se výtky obracejí proti kapitánům průmyslu a nikoli už proti dělnictvu. Ukazuje se na to, že kapitáni svalili deflační břemeno, jakož i ztráty z krise, ze smrštných trhů na dělnictvo, aniž uložili stejné oběti i sami sobě.

Pro agrární myšlení o průmyslu je jedna věc velmi příznačná — že si neláme hlavu otázkou vývozu. Vyplývá to nepochybně z povahy oblasti, na niž je politicky omezeno, z povahy našeho zemědělství, které nemůže pomýšlet na zápas se světovou konkurencí, nýbrž jenom na to, jak by se před ní chránilo. Agrární myšlení je typicky autarkní. Sledujete-li agrární tisk, nalézáte co chvíli výzvy k nákupu domácích produktů a protesty proti „zbytečnému“ dovozu cizího ovoce, cizích tuků atd. Pro hospodářskou politiku z toho plyne především ten důsledek, že strana klade správně důraz na rozšíření vnitřního trhu a na to, že vývoz nás nezachrání, poněvadž za dnešních mezinárodních poměrů prostě nemáme prostředků, jak si k němu pomoci.

Zemědělcům se ovšem lehkou mluví o soběstačnosti. I když vývozní možnosti nepřeceňujeme, přece jen nám zdravý rozum říká, že vyvážet musíme, a to jednoduše proto, že se nemůžeme obejít bez dovozu. Dovoz nelze jinak platit než vývozem. Nechceme ovšem tvrdit, že se agrární strana zásadně staví proti exportním snahám průmyslu. Poslanec Dubický se na příklad proti tomuto domnění v listopadu ohradil a vykládal stanovisko strany asi takto: protože vývoz poklesl a protože se proti tomu nedá mnoho dělat, musíme si hledět pomoci doma. V čemž jest zajisté mnoho pravdy.

Bezděční pomocníci.

Velikou zásluhu o to, že zásada regulovaného hospodářství tak rychle v agrární straně prorazila, má nesporně — národní demokracie. Dokud ona působila svou názorovou veteší a svým odporem proti „umělým“ zásahům v koalici zmatek, nemohlo dojít k žádoucím vyjasnění. Svým odchodem do opise však velice usnadnila vývoj věcí. Opustila dobrovolně po-

slední posici, z níž bylo lze klást účinný odpor, a uklidila se do kouta, aby se přes ni vlna nového hospodářského kursu tím snáze převalila. Na způsobu psaní agrárního tisku z konce minulého roku lze dokumentárně sledovat, jak si idea regulace mezi agrárními vůdci a žurnalisty tím rychleji razila cestu, čím více se stupňovalo napětí a polemiky s tiskem národně-demokratickým. Chudák národní demokracie si představovala, že si v opozici srovná frontu a narychlo zhojí své politické rány, aby zase rázem dobyla všeho, co ztratila za dobu trvání republiky. Zatím jen bezděky ustoupila před trkou dějinného osudu, která se už už chystala nemilosrdně ji odstrčit. Stejně oklamal duch dějin Jiřího Štříbrného. Tento muž, který si vždycky dával pozor na dobrý poměr k agrární straně, spojil se v kritické chvíli za účelem voleb se stranou finančního kapitálu, která historicky prohrála. To, co dlouho udržoval s veškerým vynaložením osobního půvabu, najednou zhatil jeho nedostatek pochopení pro hlubší historické pozadí povrchových politických událostí.

Význam agrární politiky.

Až bude jednou historik hodnotit nynější agrární politiku, jistě jí nezapomene připsat za zásluhu, že se u nás nejotevřeněji postavila za příklad Rooseveltův, této zatím největší naděje světového demokratického. Nynějším kursem republikánské strany byl u nás hospodářsky liberalismus konečně poražen i politicky, když u dávno předtím prohrál na světovém fóru odborně a teoreticky. V tom musíme beze všeho pochyby vidět význam nynější agrární politiky. Dokud byly proti liberalismu jen strany proletářské, dělnické (a nelze zamlčet, že jejich protiliberalismus byl často neúčinný, protože byl příliš negativní), mohl se liberalismus ještě držet. Jakmile však přistoupila do protiliberalistické fronty nejmocnější politická strana, a k tomu strana nikoli proletářů, nýbrž vlastníků, jest osud hospodářského liberalismu zpečetěn. Místo volné hry sil stává se i u nás heslem regulace, cílevědomé řízení, rozum. Staré liberální učení o svobodě se tím jakoby povzneslo do vyšší roviny. Kdysi hlásalo svobodu všech přírodních sil. Člověk byl jen jednou sílečkou mezi nimi. Dnes se odhodlalo vyhlásit bezvýhradnou svobodu člověka. Svoboden už je jenom člověk, nikoli příroda. Člověk vládne, příroda slouží.

Republikánská strana učinila na cestě k regulovanému hospodářství slibné náběhy. Při všem spokojenosti jich nebudeme přeceňovat. Učiníme dobře, nebude-li v nich zatím vidět víc než organizační podmínky budoucí velkorysé regulace. Zemědělství se těmito opatřeními dostává na organizační výši průmyslu. Proti průmyslovým kartelům a koncernům, které mohou snadno regulovat výrobu a přizpůsobit se potřebám trhu, stálo až do nedávna atomisované zemědělství, v němž statisíce drobných vlastníků byly drceny s jedné strany konkurencí racionalizovaného zemědělství zámořského a s druhé strany sociálním dumpingem zemí primitivnějších. Nynější zemědělské monopoly budou mít mimo přímou pomoc rolníkovi ten význam, že dají našemu zemědělství organizační páteř, která bude dobrým nástrojem dalšího hospodářského plánování.

Zdeněk Smetáček.

poznámky

Osud emigrantův

Inženýr Rolf Formis byl členem strany národně sociální dávno před tím, než se dostal Hitler k moci. Za hitlerovského převratu byl ředitelem vysilačky v Mühlackeru a dal se s nadšením do služeb nového režimu. Ale již v prvních dnech se dostal do rozporů s vedením. Formis zůstal celou svou bytostí frontovým vojákem, typický subalterní důstojník, s vynikajícími schopnostmi pracovními, drsný, přímý chlap, ale naprosto neschopný udělat kompromis a připustit vůbec možnost kompromisu. Tak jej popisují všichni, kdo jej znali. Do národně sociální strany šel se vším zápalem pro její program sociální a hitlerovskou revolucí vítal s naprosto neotřesitelnou vírou v její čistotu a v pravdivost všech slibů, jež vůdce i jeho nejbližší rozdíleli s takovou štědrostí. Rozpory s vedením hakenkrajclerské strany rostly měsíc po měsíci. Formis našel nepřítel v novém, mladém hitlerovském místopředsedovi, nepřítel osobního a nebezpečného, nadaného větší mocí. Vědělo se, že ředitel mühlackerské vysilačky nesouhlasí s tím, co se v Německu děje a že se netají zklamáním z toho, jak strana stále víc opouští dříve hlášený socialismus. To byl dostatečný důvod zbavit se Formise a nahradit jej oddanějším a spolehlivějším straníkem. Právě se, že pád Formisův byl zaranžován dramatickým úkladem: při vysílání kteréhosi Vůdceova projevu náhle umkla mühlackerská vysilačka a při hledání poruchy se našel přerývaný kabel. Přímá vlna Formisova nebyla nalezena a snad ani nebyla hledána. Stačilo podezření. Formis na několik měsíců mizí v koncentračním táboře. Počátkem roku 1934 prchá a dostává se bez pasu do Československa. Nemá tu přátel a neví, jak tu bude živ. Dostal na krátko podporu od emigrantského komitétu. Přichází v nevhodnou dobu. Praha je zavlavena emigranty, kteří jsou všichni sociálními demokraty nebo komunisty, nebo jsou vyhoštěni z Německa pro svůj židovský původ. Formis nepatřil ani k první, ani k druhé, ani k třetí skupině. Přichází mezi prvními uprchlíky, kteří byli hitlerovci a byli vypuzeni z hnutí, k němuž se ještě nedávno hlásili. V té době je to ještě naprosto neobvyklé, a takový člověk budí podezření ze špionství. Nezapomeňme, že bylo ještě dlouho před 30. červnem, a noví vládcí Německa se ještě navzájem nepožirali.

V Praze žil Formis v nepopsatelné bídě. Jak sám řekl, často celé dny a noci nevylezl z postele, protože prý je lépe hladovět v leze. Bydlel ještě s jedním emigrantem u hodné německé paní na Havlíčkově náměstí za pět korun denně. Jak si těch pět korun opatroval? Bylo to často velmi těžké. Pídlil se po příležitostech, kde by mohl opravovat a zlepšovat radiové přijímače. Výdělek hubený pro člověka, který neměl náměstí a který nadto se musel střežit vzbudit pozornost úřadů tím, že by na sebe poštlal koncesované konkurenty. Tak hladověl Formis několik měsíců v Praze. Koncem jara byl této bídě zrovna již sýt. Za války býval důstojníkem expedičního sboru v Turecku a znal z té doby některé mladé turecké důstojníky, kteří se za Kemalova režimu dostali na odpovědná místa. Doufal, že jejich pomocí se mu dostane zaměstnání v Turecku. Vydal se na cestu, většinou pěšky, tu a tam užívaje příležitosti vykonat kus cesty na nákladním autu, tu žebraje a onde přijímaje příležitostnou práci. Pomalu se tak dostal až do Bulharska, ale tady jeho pouť skončila policie. Byl zatčen a několik týdnů vězněn pro podezření ze špionáže. Ať již z toho či onoho důvodu Formis se vrátil do Prahy. Koncem léta se zase vynořuje ve svém starém bytě na Havlíčkově náměstí. Nějaký čas ještě živoří ve staré bídě, ale brzy se jeho situace podstatně lepší. Přišel do Prahy již v lepší době. Není bez přátel. Červnové události vyvolaly nový příliv uprchlíků z Německa, vypuzených někdejších příslušníků národněsociální strany. Formis mezi nimi nachází řadu svých někdejších přátel. Dostal se do okruhu Strasserovy Černé Fronty. Názory Formisovy a Strasserovy se příliš neliší. Ten i onen věří v sociální program národního socialismu, Hitlerem opuštěný, ten i onen věří v to, co bychom nazvali po ruském vzoru vírou v permanentní revoluci. Revoluce v Německu není skončena. Je třeba ji dovršit, to se však nepodaří, dokud nebude smeten Hitler a přede vším dokud nebudou smeteni ti, kdo jej odvedli od původního programu Třetí říše, těžký průmysl a Schacht. A junkeři a reakční křídlo armády. Pro tento cíl je nutno pracovat prostředky, jaké se naskytnou. Mělo se pro něj pracovat v Německu a bude se pracovat i v emigraci. Strasser poznal schopnosti Formisovy, jeho skvělé vzdělání

inženýrské, jeho houževnatost a jeho vojákou věrnost a čestnost a dovedl jich užít. Již brzy pojali plán, vybudovat někde blízko hranic Německa tajnou vysílací stanici, jež by krátkými vlnami zaplavila Německo a šířila propagandu Černé Fronty. V září odjel Formis se Strasserovými instrukcemi tajně do Německa, kde mu hrozilo sice nebezpečí smrti, kde však bylo třeba vykonat některé přípravy. Formis se nebezpečí nebál. Nebál-li se nebezpečí cesty do Německa, tím méně se bál úkladů, jež mohl očekávat od německé špionáže v Československu. To je třeba říci proti prvnímu vysvětlení po nálezu Formisovy mrtvoly v odlehleém hotelu ve venkovské samotě. Neodešel z Prahy ze strachu, odešel jen proto, že jen takové odlehklé místo mu umožňovalo zdar předsevzaté práce.

Ze zájezdu do Německa se vrátil Formis koncem září. Překročil hranice v Železně Rudě a přihlásil se úřadům jako emigrant, právě nyní vypuzený z Německa. To ovšem nebylo pravda. Při návratu si Formis přivezl prý také mnoho součástek své budoucí vysílačky. Tato domněnka není neoprávněná a svědčí pro ni sama nalezená tříkruhová vysílačka. Jsou na ní některé továrně vyrobené součástky, zejména elektrolytické kondensátory, takového typu, jaký se u nás běžně v obchodě nevyskytuje, jaký je však běžný v Německu. Až do listopadu bydlel Formis v Praze a pracoval tu na své vysílačce. Živil jej z větší části Strasser, trochu si však přivydělal Formis sám tím, že sestavoval radioaparáty a dával je prodávat některými z emigrantů Strasserovy skupiny.

V tom všem, co se o Formisovi ví, vlastně docela uniká jeho vlastní osobnost. Ví se, že byl skromný, tichý, nenápadný člověk, ne hezký, ne ošklivý, spíše technik než politik. Velkých nároků neměl a snad o jediném trochu víme, co vrhá světlo na jeho osobní život: dal na sebe působit ženami, či spíše, ztrácel hlavu v jejich blízkosti. To způsobilo jeho zkázu.

Formisova vysílačka byl celkem normální, dobře udělaný tříkruhový přístroj na krátké vlny. Některé detaily zapojení byly vlastním nálezem Formisovým, celkem však je naprosto nesprávné, tvrdí-li se, že sama vysílačka byla zvláštní vynález Formisův. Byla naladěna na vlnu 49 m a její modulare nebyla příliš přesná, kolísala často tak, že se až při poslechu ztrácela. Teprve 11. prosince vyladil Formis lépe okruhy své vysílačky po namahavé práci. Svému účelu však sloužila velmi dobře. Ve spojení s dobrou antenou — podle všeho stejně dlouhou, jako vysílací vlna — měla značný dosah i při poměrně malé výstupní energii. Poměr délky vlny a délky anteny tu byl velmi důležitý právě pro tuto nosnost a kromě toho pro možnost objevení. Grafikon maxima šíření vln to vysvětluje: antena o stejné délce, jako je nosná vlna má tu vlastnost, že energie se šíří téměř všechna šikmo vzhůru k Heavisideově zóně, kdežto při zemi, rovnoběžně s povrchem se šíří vlny jen zcela nepatrně. Tím se kryl Formis jednak proti možnosti nalezení pomocí goniometrie, jednak docíloval toho, že většina užitě energie se šířila tam, kde ji chtěl mít. I to potřebuje vysvětlení. Při takovém uspořádání stanice a anteny vzniká v blízkém okruhu kolem vysílačky dosti široké pásmo téměř hluché, v němž je vysílačka velmi špatně slyšet. Její slyšitelnost počíná teprve ve vzdálenosti několika desítek kilometrů, kde se již vřavejší vlny, odražené Heavisideovou vrstvou. To je tedy důvod, proč lze vysílačku těžko nalézt. V nejbližším pásmu je přijímaná energie příliš slabá a příliš slabě reaguje směrová antena na vyslané impulsy. Paprsky, odražené z Heavisideovy vrstvy pak jsou pro goniometrické měření zcela bezcenné, protože jejich úhlová úchylnka je již prakticky příliš velká.

Podle pokusů, konaných na moři, tedy za ideálních podmínek, je možno goniometricky najít místo vysílačky na vzdálenost 85 námořních mil při délce vlny kolem 50 m. Na větší vzdálenost i za těchto podmínek je nalezení již nemožné. Na pevnině jsou však podmínky daleko nesnadnější. Působí tu vodní toky, útvar krajiny, silně působí elektrická vedení a minerální ložiska. To vše odchyluje směr šířících se vln a úhlová úchylnka směrové anteny kolísá velmi silně. Tím ovšem není řečeno, že je na blízko vůbec nemožno stanici nalézt. Možné to je, stojí to však velmi mnoho práce a je třeba provádět velice mnoho postupných měření. Tato měření patrně u nás po demarchi německého vyslance nebyla prováděna s dostatečnou výzbrojí. Jen proto nebyl ing. Formis v Záhoří nalezen včas. Jak našli Formisovu vysílačku Němci? Z předchozího je jasno, že výpočtem to možno nebylo. V Německu již není vůbec možno zachytit tlumenou povrchovou vlnu vysílačky, zde působí již jen vlny odražené. Němci tedy našli Formise prostředky jinými. Zradou někoho z lidí ze Strasserova okolí. Bylo vysloveno podezření, že vysílačku prozradil Dr. Hildebrandt, který se rozešel se Strasserem a vrátil se do

Německa, kde je nyní vězněn. Není to vyloučeno. Pochybujeme však, že by toto byl jediný pramen, ze kterého hitlerovci věděli o Formisově vysílačce. Existence vyzvědačské služby Gestapo v Praze je potvrzena mnohonásobně dřívějším i novým policejním vyšetřováním. Ani to však není jediný pramen. Prostředí Schwarze Front je naprosto podivné. Kolem Strassera se kupí mnoho lidí, jejichž cíle i dřívější život jsou naprosto temné. Nikdo, ani sám Strasser neví, na koho z lidí ze svého okolí se může spolehnout. Tato společnost se stále mění, zrad a odpadnutí bylo již v této společnosti několik. Strasserovi utíkají i lidé, na něž se velmi spoléhal, často i jen proto, že jsou syti strastí emigrace a hledají cestu, jak se vrátit do Německa. Je to přirozená cena, kterou po nich Gestapo žádá: dovoli jim návrat za cenu prozrazení všeho, co kající uprchlíci vědí o emigraci. Hojnost zpráv o životě emigrace v Československu, jakou disponuje ústředí hakenkrajclerské zpravodajské služby, není tedy nevysvětlitelná. Zpravodajské službě záleželo na odkrytí Formisovy vysílačky více, než na čem jiném, protože tato vysílačka působila Německu více nepřijemností než kterákoliv jiná propaganda. Jak rychle si tato služba opatřila zprávy o vysílačce, vidíme z demarche vyslance dra Kocha. 25. listopadu se Formis přistěhoval do Záhoří. Několik dní potřeboval na instalaci stanice. V posledních dnech listopadu počal vysílat, a již 19. prosince navštívil Dr. Koch ministra Kroftu a přednesl svou stížnost. V notě je jmenováno již Záhoří, nevysvětlitelným omylem však je ve zprávě uvedeno, že místo je 80 km na jih od Prahy. Záhoří u Štěchovic je vzdáleno jen 30 km, záměna trojky a osmičky je snad jen písařskou chybou.

Po demarchi i po jejím opakování 10. ledna se s naší strany nestalo nic, co by Německo uspokojilo. Ale již tři dny po té, 13. ledna přijíždějí Müller a Kersbachová do Československa, nepochybně s přímým rozkazem odstranit Formise.

Děj vraždy je příliš znám. Jen několik poznámek: teorie o chystaném únosu je sotva správná. Proč by měl být Formis unesen? Proč by si zločinci tak strašně komplikovali svůj plán, proč by se vystavovali sterem nebezpečí, vezouce v autu omámeného a spoutaného člověka? Německu šlo o to, umlčet vysílačku a jejího tvůrce. Nejjednodušší cesta k tomu byla, zničit stroj a zabit Formise. Na tolik ing. Formis důležitý nebyl, aby bylo třeba zmocnit se jej živého a vézt jej přes celé Čechy. V novinách se vyskytla teorie, že měla podporovat domněnku o chystaném únosu. Tato teorie je však stejně neudržitelná a romantická. Tvrdilo se, že Formis má jakýsi vynález na ničení letadel ve vzduchu, jakési tajemné paprsky smrti. Bajky o těchto paprscích se vynořují čas od času v tisku jako nástupci žraloka, požirajícího učitelky. Takových paprsků dosud není a asi dlouho nebude. Na to odpovíká fysika: elektromagnetické paprsky to nejsou, protože proti těm je příliš jednoduchá obrana — prostě ukrytí chráněného předmětu, v tomto případě leteckého magnetu, do Faradayovy klece — do prostého a lehkého kovového pleťva, jež bezpečně chrání proti jakkoliv silným paprskům. Korpuskulární paprsky to také nejsou, protože dosud nedovedeme vyrábět trvale tak nesmírné energie, jakých je k tomu třeba a protože, co hlavního, dosud nedovedeme a patrně také ještě dlouho nebudeme umět tyto paprsky tak usměrnit, abychom je posílali přesně žádoucím směrem a využili tak opravdu oně obrovské potřebné energie. To je jasný názor vědy a to potvrdil v rozhovoru i náš nejlepší odborník v elektrofysice, prof. Žáček. Tato teorie tedy neobstojí vůbec.

Zločin sám a jeho provedení zasluhuje rozboru. Zabití ing. Formise má znaky zločinu politického, má však mnoho odchytek od normální politické vraždy. Je to jeho racionalisování a zkomercialisování. Neudivuje tedy na něm ani tak úkladnost a surovost provedení, jako jeho propoštění do nejmenších detailů, pojištění všech možností, přímo vědecké stažení sítě kolem vyhlédnuté oběti. Odstrašuje hromadění hrůzy a romantiky. Je v tomto zločinu něco dekadentního. Je to zločin, provedený naprosto bez vášně, a při tom pokrytý lacinou romantikou. Vtírá se domněnka, že opravdu se tu pracovalo pod tlakem jakési temné mystiky, tak příznačné pro německý postexpressionistický dobrodružný film. Formise bylo přece možno zabit stokrát jednodušším způsobem, bez plíživé Kersbachové, bez opakovaných návštěv, bez šplhání po laně, jež jeden spoluvinník spouští druhému z okna, bez gest a bez zastrahování náhodných svědků pathetickým „Sie haben nichts gesehen.“ Na zločin, sám o sobě hrozný, se navázalo spousta divadelní hrůzy. Nelze si pomoci, toto není „čistý zločin“, který by bylo možno pochopit jako špatnou, ale přece jen zbraň politické ideologie. A komercialisace: tři vrahové, z nichž podle nevyvrácených zpráv jeden, Schubert je Standarten-

führer úderních oddílů a druhý, Müller, agent Gestapo, jsou vybaveni neomezenými prostředky, jaké může poskytnout svým lidem jen stát. Byli zaplaceni před vykonáním zločinu a budou hmotně odměněni. Kersbachová, která je vabidlem, je stejně v placené službě. *bt.*

Umění odejít

Mluví se velmi často o něm; zejména v politickém životě hovoří se mnoho o tom, jak četní politikové nedovedou si uvědomit, kdy přestává jejich tvůrčí práce, kdy nastává chvíle, že nemají již co říci. Je to velmi smutný pohled na politika, který tu stojí jako ztracená varta, jako člověk, který kotví daleko v minulosti a nechápe již dobře, co se děje kolem něho. Snad má ochotu jít s dobou, ale nemá již schopností.

Naši politikové ve většině nejsou mistry v tomto umění odejít včas. A politické strany nemají příliš velký zájem na tom, aby smysl pro toto umění ve svých řadách podporovaly. Straničským novinářům jest dovoleno, aby psali o tom, že ten a ten přesloužilce v tom a v tom úřadě už by měl udělat místo mladším; jest jim dovoleno psát o tom, jak persistentě ubírají chléb mladým lidem. Ale nejsou novináři, kteří takto píší, svědky toho, jak často strana má souzení s někým, koho už chce poslati do pense, jak i v politických stranách přesloužilci se zuby nehty drží svých míst?

Ale kolik jest i mladších politiků, u kterých bychom si přáli, aby měli větší smysl pro toto: odejít včas. Ale není-li smysl pro to dán jim, měly by tento nedostatek jednotlivců vyvážit politické strany větší rozhodností. Jistě mnoho bylo těch, kteří s radostí si přečetli zprávu „Práva lidu“ o tom, že poslanec Koudelka se vzdal mandátu. Ale daleko více by byla tato zpráva účinkovala, kdyby přišla již před delší dobou. Bylo to na Smíchově, na župním sjezdu, kde se ukázalo, jak silná jest nálada proti posl. Koudelkovi. Jest pravda, že na náladě nelze jen tak stavět. Skrývá to v sobě nebezpečí ukřivdit někomu. Ale tato nálada tu byla a dlouho byla možnost vyzkoumat, je-li tato nálada, zlá nálada, opodstatněna. Že nebyla tak bezpodstatná, ukazuje závěr: Koudelka se vzdává mandátu.

Ta strana, která bude mít stále ruce na klíče, aby je otevřela politikovi, který ztratil důvodně důvěru svých lidí, neobyčejně získá proti těm stranám, které si navykly vše zatušovat v různých konventiklech straničských. Legitimace žádné strany není talismanem, který by bránil stranu před možností, že se do ní dostanou lidé, kteří strany využívají k svému prospěchu. Nikdo rozumný nebude vinit politickou stranu, když její jednotlivci se zpronevěří myšlence. Ale každý rozumný bude posuzovati svoji stranu podle toho, jak rázně dovede jednat v takovém případě. *V. G.*

Důkaz, že aktivita pomáhá

V sobotu měl valnou hromadu pražský Spolek posluchačů filosofie, poslední větší fakultní spolek pražský, ovládaný levicí. Proč levicí? Prý tím, že filosofové jsou většinou z c h u d ý c h v r s t e v. S tímto jaksi „marxistickým“ vysvětlením sotva vystačíme. Vždyť rozdíly v sociální skladbě posluchačů na ostatních fakultách nejsou tak velké, aby odůvodnily opačný poměr obou světových názorů. Rozhodují tedy asi vlivy jiné.

Přehlédnouti nesmíme především p o v a h u f a k u l t y. Převaha duchových oborů, podléhajících nadto neustálé změně, udržuje mnohem spíše onen plodný skepticismus, který dovoluje vnikati pod povrch režirovaných efektů všední politiky, nežli obory buď duchovně státičtější (práva) nebo omezující se na zkoumání živé nebo neživé hmoty (lékařství, technika).

Ale je tu ještě jiný činitel — a k a d e m i e t í u č i t e l é. Kdo by neznal blíže poměry na fakultě, byl by to poznal dostatečně na valné hromadě. Bylo patrné, kolik vlivu mají na mládež a jak živou resonanci vyvolávají upřímná slova profesorů Fischera, Horáka, Kozáka, Nejedlého, Pražáka. Slova plná živého dneška a jeho bolesti jsou přijímána vděčně mládeží, která se už přihlásila k základní dynamice doby a nutí mládež zpracovanou už dříve světem starým, aby se hleděla vyrovnati s otázkami doby. Proto bylo tak příjemné poslouchati programní projev pravického kandidáta na starostenství spolku Ph. C. Hlaváčka. Tento projev se lišil na hony formou i obsahem od prázdných řečí pravických studentů na valných hromadách ostatních fakultních spolků. Svědčil také pro názor mnohých, že i na studentské pravici je mnoho studentů, s nimiž by byla možná slušná dohoda a součinnost na určitém minimálním základě. Jestliže se hlásil

představitel „národní oposice“ filosofské k masarykovské demokracii, jestliže odsuzoval šovinistickou rozpinavost rasové teorie, jestliže mluvil pro součinnost národů republiky, jestliže příznával kladný poměr k socialismu a horoval pro sociální spravedlnost, pak je to důkazem, že přes přechodné, umělé rozjitření mladých myslí zkušenými politickými praktiky, není vysokoškolská mládež tak beznadějná. Ale přede vším ostatním je to důkazem, že vysokoškolská učitelé by si měli všimati mnohem šíře svých posluchačů. Platí to zejména pro učitele, hlásící se k demokratické levici a k demokracii vůbec. Jen lhostejností demokratických a levicových učitelů si lze vysvětliti, proč mohl prof. Domin svými jednoduchými hesly strhnouti tolik studentstva. Tam, kde není jiné aktivity, vyhraje i pochybná aktivita. Německo je pro to největší doklad. Je vidět, že našim vysokým školám chybí silná masarykovská individualita, která by dovedla přes rámec oboru a fakulty nutiti k modernímu silnému proudění duchovnímu.

Tu nestačí omeziti se na vlastní úzký vědní obor. Stěžují si také mnohé cíle spolky a instituce, že je pravý div, podařili-li se přiměti vysokoškolského profesora k přednášce prostým lidem. Kdo je ve stálém živém styku s širokými vrstvami obyvatelstva, dosvědčí ostatně, s jakou vřelou vděčností se přijímá každé živé, upřímné a nefrázovité slovo. *ld.*

Národní rada „nejdůtklivěji“ proti znárodnění dolů

Tato ctihodná instituce, o níž byla tu už několikrát řeč, přičinila se nyní, aby se stala aktuální. Vydala právě z v l á š t n í v y d á n í svého Všenárodního měsíčníku, aby oznámilo stanovisko k přetřásané otázce znárodnění dolů. Už to zvláštní vydání naznačuje, že má Národní rada naspěch. Zvláštní číslo je souhrn dotazníkové akce, kterou Národní rada před časem uspořádala. Obsahuje nejdříve obecnou úvahu o horním podnikání, dále uvádí řadu reformních návrhů. Správnost některých je zřejmá i laikovi, ostatní by posoudil lépe odborník. Nakonec formuluje stanovisko ke znárodnění nebo zestátnění dolů:

Z e s t á t n ě n í dolů, t. j. převzetí veškerého hornického podnikání do majetku a správy státu — státní monopol hornictví — nelze nejen doporučiti, nýbrž je od něho n e j d ů t k l i v ě j í v a r o v a t i, i kdyby se co nejpříznivěji vyřešil hlavní jeho problém — problém finanční. Soukromé podnikání nehodí se pro stát vůbec a tím méně pak podnikání, spojené s takovým rizikem, s jakým je spojeno provozování hornictví. Dosavadní státní podniky tohoto druhu jsou přímo odstrašujícím příkladem. Jeť většina státních dolů vysoce pasivní a i aktivita těch, které aktivní jsou (uhlí, sůl), je velmi problematická. Při uhlí jsou to vysoké ceny uhlí vůbec a zvláště ceny uhlí ze státních dolů, nucený odběr tohoto uhlí a jiné výhody, které jdou na účet konsumenta... Celková prosperita státních dolů je pak jen domnělá. Příznivý stav plyne jen z rozpočtových čísel, nikoli však už z účetních uzávěrek, které ukazují pravý opak; rozcházejí se diametrálně s rozpočtem a jsou důkazem, jak těžké oběti ukládají státní pokladně státní doly. Velké potíže způsobila by také organisace správy tak velkého podniku, jakým by hornictví bylo, při sloučení v majetku státním.“

Dále pak se prohlašuje, že by stačilo rádně vybavit i věsti báňské úřady, aby byly plně uspokojeny státní a veřejné zájmy.

Názor Národní rady by mohl překvapiti někoho, kdo nezná ducha, ovládajícího tuto instituci. Rovněž by mohla překvapiti rychlost a vyhraněnost, s níž tentokrát Národní rada zasáhla do rozpravy. Namítne se ovšem, že jsou v ní zastoupeny i socialistické strany. Pak je ovšem tak vyhraněné stanovisko opravdu překvapující.

Důvody Národní radou uváděné by zasloužily rozboru, na něž tu není místa. Nebylo by těžké, dokázati, proč mnohé státní doly nejsou výnosné, kdežto jiné, soukromé, ano — pro lepší vlastnosti, pro menší bezpečnost, pro horší nakládání se zaměstnanci. Snadno by se vyvrátila přílišná starost, zdali se ovládne organisace tak velkého podniku. Ale hlavně by bylo třeba jasně vytknouti rozdíl mezi soukromým a veřejným podnikáním, ukázati často protichůdnou podstatu soukromého zisku a sociálního užítku, rentabilnosti a sociální užitečnosti, soukromé a sociální kalkulace a bilance. Tu je právě háček v argumentaci Národní rady, že se soukromé

zřetel soukromého podnikání přenášejí na národní zřetel národního podnikání. Je-li záměna bezděčná či úmyslná, nemůžeme rozhodnouti. Ale je přece dosti známo, že se pro zestátnění dolů neudávaly naprosto důvody finanční nýbrž vyšší nepeněžní důvody státní pospolitosti. Takto by se mohlo horovati i pro převod železnic do soukromého podnikání, ač není tajemstvím, že byly i v době konjunktury státy, které se vědomě netrápily pasivitou svých železnic, ježto jimi udržovaly aktivitu ostatního hospodářství. Národní hospodářství jako hospodářství národa, není prostým součtem jednotlivce-ckých podniků, nýbrž živým organismem s vyššími společenskými zájmy, potřebami a problémy. A právě takovou otázkou je znárodnění (= zestátnění) dolů. Bude Národní rada poslední, kdo to pochopí?

ld.

Zříd'te německý rozhlas!

Už dva roky se mluví o tom, že proti Hitlerově rozhlasové propagandě je potřeba i nás zřídit německou stanicí, hlavně s ohledem na československé obyvatelstvo německého jazyka. Přimlouval se za to sám ministr Spina, zatím marně. Nedávno obnovil tento samozřejmý požadavek poslanec Jaromír Nečas, který nazval proviněním na státotvornosti, že necháváme své německé obyvatelstvo na pospas hitlerovské rozhlasové propagandě. To se rozumí, že tuto novou zradu na národním rázu našeho státu odmítly s obvyklou nesmlouvavostí „Národní listy“. Německý rozhlas není prý třeba zavádět, protože je zakázáno veřejně poslouchat říšskoněmecké stanice a i v soukromí prý je jejich poslouchání zákazem dokonale omezeno. Ať prý vláda místo nové stanice „zjedná nápravu“ a postará se o to, aby byl zákaz také plněn. Tuto výbornou radu by bylo třeba jenom doplnit návrhem na její provedení. Co se nás týče, představovali bychom si vše takto: každému československému Němci, který si koupí přijímací aparát, budíž s ním dodán do bytu zároveň četník, který by u něho trvale sídlil a dával pozor, aby Němec neposlouchal říšský rozhlas. Vydaje na vydržování četníka by se kryly přírůstkem k licenčnímu poplatku. Zatím však, než se podaří sehnat takové statisíce četníků, bychom přece jen doporučovali, aby se v otázce německé stanice něco udělalo. Snad nejlépe to, že by se zřídila a že by se z ní německy, anglicky, rusky atd. povídaly světu rozumné věci o politických zásadách i praksi našeho státu. Na to, co v tomto ohledu budou povídat „Národní listy“, se neohlížejme. Neboť co tyto nesmlouvaví velevlascenci vyhláší ustavičně do světa? Že své Němce držíme ve státě jenom policejním terorem. Tuhletu reklamu dělají Hitlerovi s nadšenou ochotou a úplně zdarma. Nedejme nic na rozumy těchto poraženců a zřídme rozhlasovou stanicí pro světové jazyky!

Z. S.

literatura a umění

Otokar Fischer:

Tendence v umění

Nejdříve: ujasnit si otázku.

Leckdo by rád slyšel jednoznačnou odpověď: umění má být tendenční; anebo: umění nesmí být tendenční. Přiznám se, že mně takové diktátorské estetisování nelezí. Ne snad proto, že je určité — kdožpak by si nepřál určitých výroků ano ano, ne ne —, ale proto, že je simplističtější, totiž skutečnost. Umělecká skutečnost není tak jednoduchá, aby se dala bez újmy zachytit do schematu. V umění záleží na odstínech, na přechodech. A tak i pro hodnocení uměleckých jevů a pro stanovení uměleckých zásad nutno mít vedle prstů velmi citlivých vědomí vši složitosti, z níž tvorba vzniká.

Pokusme se nejprve jíti cestou, která, jak se mi zdá, k cíli nevede. Postavme proti sobě doporučování a zakazování tendence. Není vůbec možné, řeknou jedni, aby umění bylo bez tendence. Neboť všechna duševní činnost je zaklíněna do podmínek dobových a nelze, aby se intelekt a

fantasie vymykaly předpokladům hospodářského vývoje. Každý umělec buď přitakává ustálenému řádu společenskému, státnímu, národnímu, anebo jej neguje: tento klad nebo zápor musí mít své důsledky v jeho projevech. Umění se neodehrává někde na hvězdách, nýbrž mezi námi; kdyby se zříkalo volní stránky, nechtělo přiznávat barvu a mít vliv na uspořádání lidských věcí, bylo by měkkýšovitě, bezpáteřně, necharakterní, ba zbabělé a ramenářské. Tak a podobně se dokazuje a obhajuje nutnost, prospěšnost, krása, tendence a jsou to zlatá slova, bez váhání bych je podepsal.

Ale teď pravý opak, argumenty těch, kdož proti vnášení tendence do umění brojí: Právě umění je svěprávná doména, pro umělce je svoboda tolik jako pro rybu vzduch, duchová činnost nedá se spoutat, často se také přidává „Spiritus fiat, ubi vult“, inspirace přichází z nitra a nelze ji regulovat, umělcovo podvědomí pracuje v půlnočních hlubinách a nestrpí dozoru bdělé vůle. Už dokonce nestrpí umělec, aby se nad ním provádělo policejní inspicentství a politické mentorování. Umění není právě nebo levé, umění je jedno a jediné, kriteriem pak, podle něhož má být posuzováno, není legitimace stranická, nýbrž měřítko krasovědy: umění není pokrokové nebo zpátečnické, umění je dobré nebo špatné... Správná slova! na těch něco je, na těch je dokonce mnoho, a stálo by za to, aby si je člověk vzal k srdci a podle nich se řídil!

Ale zde se zarážím, neboť bych věru nechtěl vypadat jako spisovatel, který, aby si to s nikým nepokazil, podepíše manifest i levých i pravých. Jenže: obě argumentace, které jsem zkratkou předvedl, se vespolek nevyvracejí: ony si jenom úmyslně nerozumějí, a slova, o která se vede spor, jsou obyčejně slovíčka, kterými se zakrývají rozpory docela jiné a hlubší. Už to je ošidné, že jednou se mluví o tendenci, která vyvěrá z doby a tedy také z těch, kdo v ní žijí — ale po druhé se hovoří o tom, že tendence je do tvoření z vnějška vnášena. Patrně je slovo *t e n d e n c e* mnohoznačné. Bojuje se za ni, ale jde-li se tomu na kloub, ukáže se, že tendenci je míněna určitost stanoviska, věrnost přesvědčení, závazek boje: a nevím, jak by se mohlo umění odlučovat od charakternosti, jak by se mohlo žádat, aby zrovna umělec se isoloval ve vzduchoprázdném prostoru, aby právě umělec stál stranou, krčil se v koutku a ukrýval se jako ta fialinka; to ve dnech, kdy se zápasí o dvojí pojetí světa, o budoucnost jednoho každého jedince i jevu, tedy také a před jinými o budoucnost umění. Ale po druhé se bojuje proti tendenci a dává se tomu slovu zcela zúžený, třeba i výsměšný obsah partajnictví, popírá se výhodnost umělecké tendence a vlastně se chce dát najevo, že není ještě umělcem, kdo by dával do veršů nebo do románu rámcový program politické frakce. A tu zase je jasné: zveršovaný Komunistický manifest z roku 1848 byl by právě tak málo uměleckým činem jako mechanické z básnění státotvorného programu nebo rozměňování katechismu vlasteneckého. Umění bude vždycky něco à part, co se do sítě občanských norem nezachytí.

Nejde tedy věru o to, kompromisně spojovat stanovisko proti tendenci a stanovisko pro ni, nýbrž o to, aby se ujasnila terminologie a aby se ukázalo, jak se zdánlivé kontrasty prostupují. Všimněme si historické skutečnosti, že týž Havlíček, který u nás řekl to nejpádnější pro tendenčnost umění, spolu dal názorný příklad, jak na tendenční umění — na vypravovatelství sentimentálního vlastence Tyla — jít polemicky. Anebo z naší přítomnosti: proti poesii Wolkrově, proti zdůrazňované jeho tendenčnosti sociální, jdou nejurčitěji někteří jeho druzi, kteří, jako Nezval, politickým přesvědčením od něho se neliší. Lvrik, jenž před Wolkrem našemu básnictví dal impuls kritiky a revolvy sociální, Josef Hora, vypráváním dochází k prosvětlování, ke zvnitřňování toho, co u něho dřív bylo přímou tendenčností. Příkladů, otazníků, výstrah, aby se ne soudilo přímočaře, je hojně; mají svou naléhavost jmenovitě v oblastech mimoliterárních. Slovesnost operuje slovem, a slovo ani u Poea ani u Verlainea ani u surrealistů

nemůže být redukováno jen a jen ve svou zvukovou nebo citovou nebo snovou součást, zůstává v pevném svazku se svou stránkou obsahovou, pojmovou, volní. V doméně hudby a výtvarnictví se představy umění a tendence rozešupují jasněji. Abstrahujeme-li od slovního doprovodu, bude tendence moderní hudby dosti těžko postižitelná určitým heslem. Nikomu není tajné, ke kterému křídlu naší kulturní obce se hlásí Filla; ale přímo tendenci vyčísti lze snáze z obrazu portretového, z historického tableau, z protiburžoasního Grosse, vůbec z výtvorů na daumierovské linii karikatur a společenské kritiky, nežli tam, kde jde o problémy formy, prostoru, barvy. V jednom každém umělci jsou patrně složky obě, jedna, která ho zařaduje do doby, do společnosti, do státu nebo do revolučnosti, a to je složka, která jeho výtvor činí tendenčním; ale spolu žije skoro v každém umělci něco, co ho vyřaduje a izoluje, něco nedružného, anarchického, co se hromadné tendenci vzpírá. Spolu vyplývá další předběžné tvrzení: mezi základními těmi pudy dochází v umělcově duši a v umělecké tvorbě k napětí, k zápasu. Stupeň toho boje není stejný, je podle osobností rozružen a vytváří specifickou atmosféru uměleckého charakteru. I tendenčnost i netendenčnost přitahuje tvořícího člověka, i ta i ona dochází v jeho působení svého nutného proiádření. Věc se jen komplikuje zas tím prožlукlým slovem t e n d e n c e. Býti proti tendenci, znamená zas už tendenci, byť zápornou.

V prvním čísle nového ročníku týdeníku „Čin“ čtu jednoho z „mladých lidí, kteří se dívají na svět“: tvrdí-li prý kdo, že nějaký umělecký směr neslouží nikomu, „je na velkém omylu, protože takové umění nemůže nikdy existovat. Neboť neexistuje umění netendenční.“ Což se dokazuje na poli umění hudebního, také hudba má prý sloužit, arci nikoli choutkám a zábavě, nýbrž budoucnosti lidského pokolení; „není posláním hudby, aby svět popisovala a vykládala, ale aby jej pomáhala měnit.“ Ač nehudebník, dovoluji si malou pochybnost, zda funkce hudby není zde nazírána odjinud než z citění umělecky hudebního; ale cenný je mi ten dokument proto, že upozorňuje, kterak i ve sféře, zdálo by se, tak asociální, může ostře pronikati pojetí sociologické. Loni, když se hudebníci vraceli z vyšehradského hřbitova, kde se poklonili památce Smetanově v den padesátého výročí jeho úmrtí, pořádali debatní večer, na němž se hovořilo o budoucnosti jejich umění a na němž se příkře střetlo dvoji stanovisko. — Podle brněnského měsíčníku „Středisko“, jehož vydavatel Bedřich Václavěk chce vybudovat systém literární sociologie, stopují, jak do referátů o knižních novinkách zasahuje hodnocení podle kritérií třídních: toť doklad, že požadavky, s nimiž v manifestech a v praxi přišla generace proletářská, jsou stále ještě živé a teď znovu dráždivé. Pozorovati je to též podle podrážděnosti, s níž tábor zastoupený publicistikou nacionalistickou reaguje na některé nové jevy našeho umění, podezřívaje kdekoho z úmyslů volebních nebo podvrtných. Hlásá se nezbytnost protisocialistických tendencí také na půdě umělecké, anebo se káže nutnost odvrátit se od tendenčnosti, ale míří se jenom na tendenčnost sociální, kdežto umění vyhocené a výbojně národní se za tendenční nepociťuje.

Tendence v sovětech.

Doba levých i pravých diktatur nemůže se přirozeně spokojit s diktáty jen politickými, nutně se obrátí též ve vývoji kulturním; tím spíše, ježto ideologie a poesie nannoze připravovaly příchod samovlád státních. Do umění vniká tendence shora; fedruje se literatura jednoho usměrnění; ta, která se mu nepodřídí, je vymycována, je z vlasti vyhošťována. To neplatí jen o Německu, které se pálením nepohodlných knih a žalářováním nepohodlných spisovatelů k své nesháňlivosti ve věcech osvětových přiznává nejbrutálněji, nýbrž o mnohých zemích dnešního světa, ba není snad jediného kraje, aby se tam neobjevovalv aspoň náběhy k takovému násilím prováděnému sjednocování ideí. Co tím namnoze je vydáváno v pospas, je

svoboda uměleckého projevu. I naskytá se otázka: je taková svoboda nutná? je za nynějších poměrů vítána? není v ní snad přežitek liberalismu? Je poučné sledovat, jak se srážejí stanoviska jednotlivých národních nebo státních literatur na mezinárodním fóru a jak se nedaří, na příklad při sjezdech Penklubů, naléztí mezi nimi dohodu jinou než takovou, jež je sjednávána kompromisem. Je však neméně poučné všimnouti si, jak nejenom státníci komandují, nýbrž spisovatelé sami proklamují nutnost podříditi se jedné jediné, jednotící myšlence, tendenci to, která je smyslem státu, spolu ukazatelkou lidského vývoje a pokroku, tedy též směrnicí závaznou pro pěstování krásného písemnictví. Příklad nejpádňější: loňský srpnový sjezd spisovatelů v Moskvě a zahajovací řeč Maxima Gorkého, namířená proti svobodě nebo domnělé svobodě individualistických spisovatelů západních, kteří ve skutečnosti prý slouží kapitálu a fašismu. U nás narazilo toto kolektivistické horlení na polemiku především u Šaldy, který do čela svého nového „Zápisníku“ položil přiznání k relativní — nikoli naprosté a nepodmíněné — svobodě spisovatelské. Nám je zde Gorkého stanovisko závažné proto, abychom si uvědomili, co to znamená, když tendence, jež se po desetiletí pociťovaly jako součást revoluce, nabudou okázalého vrchu, stanou se vládnoucími. Jisté že je prozíravým činitelům sovětským vítána kritika některých nezdravých zjevů, jisté že je dovolena radikální polemika i satira na výstřelky nebo na komiku bolševických osobností a institucí. Ale taková kritika, polemika, satira se přec jen musí podřizovat celkovým podmínkám státní a společenské výstavby, musí se vpravovat do rámce literatury, která jest a chce býti tendenční. Manifestují se tu beze sporu vnitřně ruské pružiny literární; ale rovněž není pochybnosti o tom, že zdůrazňovaná a chtěná tendenčnost písemnictví má mezi svými určujícími předpoklady marxistickou teorii literární, která prostřednictvím Leninových i jiných spisů ovládla v Rusku rozhodující doktriny umělecké.

Nejsem a nikdy jsem nebyl marxista, ale tím spíše se mohu k marxistické kritice literární postaviti bez předsudků a udati její kladný, často zamlčovaný přínos do literárního hodnocení. Pokud soudím podle spisů mně známých, zvlášt podle Mehringovy „Lessinglegende“, na kterou u nás v sociologickém semináři tak důrazně upozorňoval Masaryk, a podle pojednání na stejné linii, běží tu o dvoji zásluhu. Socialistická kritika dovedla, co s jiným akcentem prováděl ve svém pozitivistickém údobí její protivněc, Nietzsche: pozemštit kulturní koncepci, obnažit její lidské, příliš lidské, její hmotné, příliš hmotné kořeny. Tak jako Sokrates kdys myšlení svých spoluobčanů svedl s oblačných výšin spekulací metafysických k otázkám a starostem nejbližším, tak dovedli přívrženci Marxovi prosvítit i třeba mystiku a redukovat ji — a zde je obdoba k psychoanalýze — v její pochopitelné pružiny. Za druhé ukázali, že zdánlivý protiklad hodného umění, čistě uměleckého, a nehodného umění, tendenčního, zakládá se na bezděčném anebo vědomém klamu. Umění tendenční bylo pociťováno za něco zlého, protože usilovalo o něco, co se vymykalo ustáleným řádům. Hodné umění, netendenční, to se vžitému pořádku němě podřizovalo. Nepotřebovalo tedy svou tendenci zdůrazňovat a vykřikovat, protože se mu rozuměla sama sebou. Zrovna svou zdánlivou netendenčností přísluhovalo vládnoucí kastě a pranýřován byl každý, kdo chtěl vybočit z vyježděných kolejí.

Odbočkou z oblasti jiné tendence nežli sociální konstruuji příklad. Kolem r. 1800, dejme tomu, byli v Praze dva bratři spisovatelé. Z nich jeden zpíval o hvězdách, o lásce, o nesmrtnosti — pěstoval zkrátka poesii krásnou, netendenční. Ten druhý však linii poetickou porušil, neboť horlil proti národnostnímu útisku a blouznil o vzkrášení jazyka polomrtvého — vnášel tedy do poesie tendenci. Oba byli Češi a oba — jsme v době raného buditelství — psali německy. Tu je nutno se ptát: ten, který po německu

operoval kvítí a hvězdy, ten nebyl tendenční? On prostě přisluhoval tendenci vládnoucí, on svým netendenčním uměním utvrzoval tendenci, takovou, jaká se tenkrát rozuměla sama sebou: že národ má mluvit jazykem národa panujícího. Ten druhý bratr byl upřímnější a kurážnější. Tendenční byli oba. Ale jeden s pohodlí a druhý ze statečnosti. Nestála tu proti sobě tendenčnost a netendenčnost, nýbrž tendence k pohybu proti tendenci k tlení.

Za hlavní význam tendence označuje Karl Liebknecht ve své „Apologii tendenčního umění“ tendenci uměleckou, jak jí se svého stanoviska určuje vládnoucí třída: Za tendenční díla označují se

„speciálně takové umělecké výtvořky, které vyjadřují náznaky, myšlenkové pochody nebo nálady „revoluční“, opoziční, nepřátelské k bratrskému míru; ty jsou těm, kdož vládnou a k čemu dávají punc, nepohodlné a trapné, jsou tedy vykřiveny, zatím co tendence žádoucí — vlastenecké, náboženské, válečné atd. jsou hodnoceny zcela jinak.“

Arco, domyslíme-li tuto marxistickou zásadu a pokusíme-li se aplikovat ji na prostředí ruské, kde se kolo dějin převrátilo — co můžeme, ba co musíme očekávat? Že také ve věcech kulturních, také v oceňování umělecké tendence, nastane přehodnocení. Úlohy se vyměnily, z pronásledovaných se stali vládnoucí, z umění potlačovaného umění favorisované. To, co slouží proletariátu, není tam pomalu již vůbec pocíťováno za tendenci. Naopak bude se tendenčnost vyčítati všemu, co má nátěr revoluční, vlastně protirevoluční, protisovětský, emigrantský. Komunisté budou takové tendenční protitendenčnosti tleskat, protože v ní vidí záruku, že se podporuje chvályhodný a vytoužený postup lidského pokolení. Pokud se však na otázky tendence v umění díváme jako kritici umělečtí a ne jako političtí činitelé, musíme spolu konstatovat: V Rusku, stejně jako v jiných zemích, jako v Itálii, jako v Německu, jako v Uhrách a jinde, dostává literatura punc vládnoucí třídy. Proti tamní literatuře mocenské vyvstává — ať v zemi samé, ať v cizině mezi vystěhovalci — tendence protilehlá. A proti těmto tendencím oběma je myslitelná tendence třetí, zdůrazněně protitendenční, ale tím svým „proti“ už zase předurčená k vyslovené záměrnosti.

Tendence v Itálii.

Je nasnadě námitka: lze srovnávat poměry tak protichůdné, jako jsou v zemi uskutečňujícího se kolektivismu a v zemi vypiatého individualismu? Myslím, že lze. Již podle poznatku „les extrêmes se touchent“. Umělecké důsledky mohou i při velmi rozdílných předpokladech ideově politických být analogické. Jmenovitě proto, že se musíme rozloučit s tou málem zobecněnou představou, jako by italský fašismus byl zjevem typicky poválečným. Jako při literárních teoriích bolševického Ruska, stejně při literárních teoriích fašistické Italie nutno se ohlížeti po starších kořenech. Co se slovesných znaků doprovodných týče, byli jsme již před válkou zpraveni o tendenci fašistické, zvláště my, příslušníci oné poněkud neústrojné skupiny, která se na veřejnosti představila „Almanachem Přehledu na rok 1914“, a která se rozhlížela po cizích zástupcích úsilí volnověšového. Významný byl nám tehdy soubor, jenž vyšel roku 1912 s názvem „Poeti futuristi“ a uveden byl proklamací Marinettiho z roku předtím. Jestliže dnes ten manifest pročítáme, řekneme si skoro při každé řádce: stačilo by nahradit slovo „futurismus“ slovem „fašismus“, a jsme v atmosféře poválečné. S válkou, totiž s válkou tripolskou, vypiatý italský nacionalismus souvisel: a jak těsná byla kontinuita mezi poesíí a akcí, vyplývá již z toho, že ultimatum, kterým Italie pohrozila válkou, bylo poctěno epithetem „ultimatum veramente futurista“ — futuristickým nadšením nebyl arci zahrnován socialistický redaktor Mussolini, nýbrž ministr zahraničních věcí Di San Giuliano.

Je pak onen verbalisticky nadnesený manifest, jenž proklamuje kult síly, násilí, války a hrdinství, pranýřuje pa-

cifisty a antimilitaristy a vyzvedá na štít „il Panitalianismo“, spolu chvalo zpěvem na umění tendenční, na tendenčnost v umění. Nám pak budiž východiskem k otázce, co to znamená, když „levé“ umění je bojovníkem za „pravou“ politiku; a obráceně, když konzervativní umění je propagátorem „levého“ převratu. Každá revoluce má v sobě zárodky, ze kterých by chtěl povstati nový klasicismus, ale mívá takový směr i svým předpokladem. Co se pak týče vztahu mezi fašismem a literaturou revoluční, je nutno si vzpomenouti, že se futurismus obracel proti senilnosti forem, proti tyranii profesorů a archeologů, proti kultu muzeí a knihoven, proti byrokracii. Volal po vlasti vojenské, zemědělské, průmyslové, obchodní, horlil proti passéismu: jinými slovy proti d'Annunziovi, proti tomu, který mu představoval minulost, akademičnost, tradici. Dnes rozdíl jsou do jisté míry vyrovnány, d'Annunzio stal se neméně činným a bojovným propagátorem režimu své země, Marinetti pak je stejně excelencí jako jeho někdejší literární sok. Někdejší revolučnost literární změnila se i zde v autoritu a v oficiálnost: ale byla to revolučnost, měla organické pokračování v německém levém expresionismu, byla spřízněna, a nejen heslem, s oněmi směry, které v Rusku přes Blokových „Dvanáct“ vedly k Majakovskému, k Marinettovým ideovým protinožcům.

Pravá a levá literatura?

Levá, protitradiční, bořitelská tendence naplnila se v Itálii obsahem zcela pravým. Tak jako v Německu někteří expresionisté, dramatik Hanns Johst třeba a lyrik i essayista Gottfried Brun, dovedli z expresionismu organicky přejítí mezi obhájce hitlerismu. Řeklo by se snad, že to právě tedy nebyla literatura revoluční, nýbrž konzervativní — ale takové prorokování podle výsledku je nesprávné a nemístné. Boj proti autoritám, násilné přerušování tradice, drsné odmítání všeho akademismu, zborcení pravidelné formy veršové, odvrát od minulosti — takové a podobné znaky, jež charakterisovaly předválečný futurismus, jsou příznaky literární revolučnosti: i budiž tento jeden markantní případ vzat na důkaz toho, že oblíbené u nás a docela schematické dělení kultury na tábor pravý a levý je sice velmi účinnou zbraní polemickou a novinářskou, ale před pozornějším rozborem neobstojí. Tak jako slovem „tendence“, tak označováním „levý“ nebo „pravý“ zakrývá se namnoze chtěná nezřetelnost a mnohoznačnost. Paradoxně mohlo by se říci: tam, kde se tendence umělecká a tendence politická kříží, povstává tvorba nejnapiatější a také taková, kterou je nejnapiavější sledovat. Příkladů jsou tucty. U nás, dejme tomu, Viktor Dyk, o jehož orientaci bojovně národní, tedy — jak se šablonovitě říká — „pravé“ není sporu a kterému by se nicméně dala křivda, kdyby se při jeho zařadování nebral zřetel k tomu, že část jeho tvorby, najmě divadelní, nesla na sobě zřejmý znak opozičnosti, protestu proti oficiálnosti, znak tvarového novotářství, tedy rysy, jež se obvykle jmenují levými. Podobné je to s nacionalistou Theorem a jeho protitradiční lyrikou a metrikou. Naopak zas mezi autory, kteří vyšli s devisou sociální revolvy, je leckdy patrný úmysl — příkladem jmenují lyriku Halasovu — včlenit se do tradice a potlačit okatou záměrnost.

Pohlédneme-li s toho hlediska na naši literární minulost, poznáme, že nutno v každém novém případě vždy znovu odhadovati niterné drama v umělcově duchu a osudu. Samo sebou se rozumí, že nesmíme spisovatele hodnotit podle hesel politiky, dnešní politiky, nýbrž s neustálým přihlížením k jejich vlastní době a k jejich osobnímu způsobení. Jdeme-li pod povrch věcí, poznáme, jak bylo to, čemu jednotlivým slovem říkáme směr národního nadšení, vždycky rozvrstveno, jak se po celé devatenácté století sražely zásady pokroku nebo spíše pospěchu s ubívaním na tom, čeho bylo již dosaženo. Nové zkoumání našich dějin divadelních, nový a nepodjatý pohled na osobnosti rázu nejen Havlíčkova i Němcové, nýbrž i Nerudova

i Smetanova ukazují, co bylo radikálního, opozičního, protioficiálního v jejich snažení; nesmíme se jen dáti mýlití tím, že lecco z toho, v čeho jmeně zvedali své protesty, od jejich dob se uskutečnilo a tedy stalo oficiálním. Kamkoli se rozhlédneme po nejlákavějších pěstitelích tendenčnosti v umění, skoro všude shledáme se s takovým dobovým nebo duševním dramatem. Největší básník, skutečný básník sociální tendence v Německu byl Heine: ale odmyslete si napětí mezi jeho vědomou tendencí a jeho potencí básnickou, a ochudili jste jeho zjev, normalisovali jste jej, učinili jste z něho tendenčního ne básníka, ale veršovce. Jsem si vědom, že mi lze namítnout, proč komplikuji prosté věci. Ale jsou ty věci opravdu prosté? Čím to, že Heine, básník takové svrchované tendence v básních jako Potulné krysy a Slezští tkalci, — čím to, že zrovna Heine napsal nejbásničtější parodii na tendenčnost v básnictví, „Attu Trolle“? Něco podobného by se dalo dovodit na Shelleyovi, v nové době asi na Majakovském a mnohých jiných. Stejně v oblasti tendence národního, messianistického básnictví — příklad za jiné: Mickiewicz. A jsem-li u poesie polské, cituji z nedávného spisu Karla Krejčího o literatuře ve viru revoluce názorný doklad o Boleslavu Prusovi, jehož dílo rostlo v době, „která tendenci postavila do popředí literárních snah“, ale jenž dovedl tvůrčím procesem uměleckým „roztaviti i tendenci, k níž vědomě směřoval, a přizpůsobiti ji tvárným principům uměleckého díla“.

S y n t h e s a.

Příklady by se daly množit, ale arci bych velmi nerad, kdyby z mé základní these o mnohonásobném zvrstvení a tedy o složitosti jak duše tak tvorby byl vyčten princip nezásadovosti, náhodnosti nebo libovůle. Tím, že neuznávám za klíč k duchové tvorbě vzývání nějaké sancta simplicitas, nijak nechci doporučovat zašmodrchanost. Mým snem o básnictví by bylo bohatství, ale ukázněné; hloubka, ale prosvětlená; prostupování kontrastů, ale zvládnuté. Ještě určitěji: mým ideálem umění by bylo to, které vyrůstá v přísnou zákonitost z kořenů ne snad desíleté, ale tisícileté tradice — a to je, chcete-li etiketovat, snad ideál „pravý“; ale tvarovou sevřenost nebo definitivnost představoval bych si — a to je má tendence „levá“ — prodšenu největší svobodou, nejostřejším protestem proti všemu hniječím a odumírajícím, nejnadějnější vírou sociální. Jestliže mezi „tendencí“ a „uměním“ stanovím neustálé napětí, tedy již proto, že se tu navzájem kříží principy oblastí dvou: tendence je faktor sociologický, umění je vázáno na imanentní podmínky tvaru. Říkám tím jinými slovy, co vyjádřil Havlíček ve svých známých větách:

„Na každý způsob jest tendenční poesie lepší než tendenční, protože jest víc: jest totiž předně poesie a pak ještě o něco víc. Rozumí se však, že musí být především opravdu poesie, neboť špatná poesie s nejlepší tendencí přece nikdy nebude nejlepší p o e s i e“.

Co to „poesie“ jest, Havlíček pohříchu neříká, přenechává to citu a posouzení individuálnímu. Ale i kdyby to říkal, nebylo by to při jeho dobové vázanosti a zvláště při vyhoceném jeho racionalismu závazné také pro dnešek a závazné pro každého z nás. Že v poesii, že v dobré poesii, velmi, velmi často je tendence, zdá se být nesporné, neboť kategorie tendenčnosti je daleko obsáhlejší než se obyčejně za to má, a zvláště u nás umění netendenčního je praprámo. Ale stejně je jisté, že to není tendence, jež poesii dělá poesii. Tendence je důležitý funkční moment, jímž se umělecká činnost sblíží s činností neuměleckou. Aby se od činnosti mimoumělecké oddělila, k tomu je zapotřebí docela jiných prvků nežli těch, které jsou obsaženy v tendenci. To nejryzejší, to nejmělečtější počíná se teprve tam, kde tendenčnost je vstřebána silami formujícími.

A tím se přece jen, při postupu pokud možná objektivním a . . . smím snad říci: politicky netendenčním, dobíráme přesnějšího hodnocení estetického a spolu kladného

důsledku, kladného pro tendenci. Tendenční umění je na scesti tam, kde tendence přichází do díla z vnějšíka, z nahodilosti, pro stupňování efektu, pro zvýšení popularity, tam, kde se autor do tendenčnosti nutí, kde ji nadouvá a komolí svůj záměr. Tendenční umění je hodnotné tam a potud, kde a pokud tendence je inspirací, je hnací silou, je východiskem. Takřka všechno naše umění až do převratu mělo hnací silou touhu po uhájení svébytnosti národní, po zdokonalení mateřského jazyka, po dosažení svobody státní; o českém dramatu jsme si nejednou formulovali, že jeho vlastním hrdinou je kolektivum, národ — jakž by takové umění bylo mohlo být netendenční, ale jakž by taková tendence byla nepřispívala ke ztuhnutí slova, k protřibení myšlenky, k zintenzivnění účinku? Vedle té jedné a hlavní tendence byly tu jiné, širší, zvláště sociální, ty tedy, které se od převratu zesílily a zradikalisovaly a které beze vší pochyby budou nyní opět vystupovat do popředí, když se chystají obsáhlé debaty o realismu sociálním a kdy do slovesné praxe bude vnikat leccos plodného, co je tím směrem podmiňováno. Legionářská, válečná, vzpomínková i utopistická literatura, jak by mohla být pěstována bez tendence, nemluvic ani o literatuře politické, již jest a musí býti tak značná část v písemnictví stejně českém a slovenském jako v písemnictví tak zvaných malých národů, třeba Ibsenova nebo Björnsonova! Pro literaturu velké Francie platí, co úvodem k své stati o básníku a politice krátce před válkou vyjádřil Viktor Dyk: „Hranice mezi literaturou a politikou nebyla ve Francii někdy příliš přesná a přísná; od dob dávných měnilo se ve Francii pero za meč a meč za pero“. Důležité by bylo, aby, jak to krásně vyznačuje Šalda ve svých statích o básníku a politice, vznikala politická poesie a nikoli z básněná politika. Pak jsou tu arci popudy a cíle náboženské, výchovné a tak dále — a proti nim všem je tu tak řečená čistá poesie, l'art pour l'art a podobně. Čím více o těch zdánlivě odhmotněných a nečasových zjevech přemýšlím, tím skeptičtější jsem k jejich odhmotnění a k jejich nečasovosti. Zastavte se u té skutečnosti, že mluvčí sociálních tendencí se k své tendenčnosti hlasitě znají, a co se nacionalistů tkne, že u nás „Moderní revue“, v Německu Stefan George, ve francouzské literatuře Maeterlinck, v italské d'Annunzio a jinde jiní vystupovali v postojích uměleckých kněží, ale že se v době, jež značila průpravu k válce, vyhraňovali v zastánce ideologicky shodné, ať útočné, ať obranné tendence: to nijak nemluví proti upřímnosti jejich ideového východiska, to jenom mluví proti tomu, že by to východisko bylo bývalo nadčasové; tendence byla v něm patrně již skrytá obsažena.

Dnes není doba přízniva tomu, aby se umělci tvářili, jako by byli veleknězi, zatím co jsou pracovníky a zápasníky; dnes není doba k tomu, aby si hráli na schovávanou. Je chvíle znát se k svému přesvědčení, nestydět se za svou tendenci, ale nemít ji v umění za více, nežli za to, čím jest: za věrnou základnu, na níž vlastní tvorba teprve nastává.

Edmond Konrád:

Zrcadlo národní tradice aneb Musíme tam všichni

IV.

„Ještě nikdo“, utěšoval zlomeného kajícího přítel, „nevyhodil z národa, pokud vzpomínám, pěvce, „Slavie“, „Dagmary“ a „Václava z Michalovic“, pobožného poutníka „Upomínek z Východu“ i ctitele slovanského Ruska, něžného a vroucího vlastence

Svatopluka Čecha,

jenž „Ve stínu lípy“ symbolicky a důvěřivě si hověl, jenž nejen proti Němcům vždy mužně stál, ale ani židům neostal dlužen.“

„Svatopluk Čech?“ utrl se kajcník s opovržením, „i dej mi pokoj s tím bolševikem!“

„Jakže?“ užasl přítel.

„Toho,“ rozhorlil se kajcník, „měli vyhodit z národa nejprv a dávno — co, vyhodit! Svatopluk Čech už před čtyřiceti roky byl zralý pro koncentrák!“

„Jako A. M. Tilschová?“ zapochyboval přítel.

„Jako A. M. Tilschová!“ dotvrdil kajcník.

„S tou A. M. Tilschovou mi něco nejde na rozum,“ zas přítel, „ona je tedy sociální demokratka, dobrá — či vlastně: zle. A patří do koncentráku, dobrá. Ale když vezmeš ty její ‚Haldy‘, není ti nápadné, jak tam ten sociální vzor splývá s myšlenkou 28. října? Ona myslila, že napsala sociální román, ale vlastně napsala vlastenecký román, docela v tradici takové Světlé. Jen že když A. M. Tilschová patří do koncentráku — co si počneme s Karolinou Světlou?“

„S Karolinou Světlou, která Čechovi písemně navrhovala, aby se čeští spisovatelé dělnického prvního máje (tuším 1892) účastnili korporativně? Medek je voják, bude si vědět rady. Především ten Svatopluk, který byl nehoden nosit jméno „Čech“, který žil a umřel ve slávě jako národní básník, a ve kterém jen letmo najdeš hned třicet závadných básní i míst. Čecha už nijak neomluvíš Rousseauem či jakobinstvím. Ten už docela vědomě a nestydatě koketuje s marxismem, píše hnusné socialistické básně, může být a bývá recitován na kterékoli akademii D. T. J. nebo i F. D. T. J. Národní básník Svatopluk Čech je jedno z nejabsurdnějších národních nedorozumění, jeden z nejžalostnějších národních omylů. Na příklad jeho satirická próza, která se bůhví jakým osudným nedopatřením tak líbila, že se její hrdina stal typickým představitelem měšťanstva, a jeho jméno okřídleným slovem — pan Brouček! Domáci pán, měšťan pražský — a výlupek vši pivní tuposti, všeho bařtipánského pohodlí, vši sobecké špíny, která ani na tu výstavu nejde jinak než zadarmo! Symbol nevzdělané hrubé omezenosti, odporný měšťácký Švejk na ruby — jak to s ním končí na té výstavě?“

„Pamatují-li dobře, nějakou podnapilou výtržností při zpěvu národní hymny —“

„Prosím. — Jsme nešťastný, zaprodaný národ. Jak jen u nás někdo umí trochu s humorem psát — už hr do toho našeho ubohého měšťáka. Zdá se, že naše spisovatele průměrem žádný stav tak neprovokuje k posměchu, jako měšťák. —“

A druhý omyl s Čechem máš „Lešetínského kováře“. Z toho se časem stala jedna z nejnárodnějších básní. tak populární, že podle ní udělali divadelní hru, hraje ji podnes kdekteré sokolské divadlo. Namalovali podle ní obraz, visí nad bezpočtem vlasteneckých kanapí, však ho znáš: kovář s kladivem proti rakouským bodákům, hotový symbol národního odboje. Zatím, co je ve skutečnosti „Lešetínský kovář“? Báseň sociálního odboje drobného lidu proti nenasytné rozpínavosti kapitalistického továrního molocha. Ten známý obraz představuje kováře ne snad při revoluci za národní nezávislost, ale při násilném maření exekuce. Poněvadž před tím došlo ke srocení, asistuje při ní vojsko, tenkrát rakouské. Ten kapitalistický tovární moloch je ovšem německý. To se dnes bohudíky poněkud změnilo, a dnešní chudás je, třeba na Kladně, utiskován po česku, slovy zpěvu druhého:

... od jitra kde do soumraku
v komžích bídy, z cárů tkaných,
slouží jemu volní rabi:

muži rysů potrhaných,
bledé ženy kalných zraků,
i sval chorých dítek slabý.
V potu, slzách, trudu, hladu
slouží tam až do úpadu
zlaté modle, kteráž ryje
těžkou nohou jejich šíje
krev a mízu jejich ssajíc,
v pýše chladně pozírajíc
na ty stíny lidí matné;
a když některé z kol hřmících,
ku slávě ji vznášejících,
zub svůj rabu v srdce zatne,
rozerve mu mroucí líci:
bůh ten s tváří odvrácenou
hodí grešli zkrvácenou
do sirotky bědující!
Dobytel v naše strany
přikvačil ve voze zlatém —“

Uznáš, že by „Národní Listy“ Čechovi dnes takovou zbolševisovanou lžihumanitářskou báseň vším právem odmítly. Básník má čerpat z národa. Jenže takhle mluví

KOVÁŘ.

Znám tu zlatá řeč! Tak svůdně cinká,
takto zpupně na chuďasa břinká!
„Já jsem všemohoucím světa pánem!“
pyšně volá. „Já jsem bohem doby!“

A tak dále. Autor poznamenává, že „Lešetínský kovář“, jenž 1883 vyšel v „Poetických Besedách“, byl konfiskován a pro Sebrané spisy na několika místech upraven. Místa ta se tknou vždy textu jak národně, tak sociálně choulostivého. A mám ti snad obhajovat „Písň otroka“ jako alegorii čistě vlasteneckou? V otrokářských důtkách

„Hle! Ten řemen sluje Vírou,
jež vám káže: zbožně nes
jho svých pánů, za trud žiti
v ráji najdeš věčný ples.
Ten zas řemen zovu Právem,
z vašich vlastních zad je drán,
vaší krví na něm psáno,
že jste rabi a já pán.

Zde ten uzel Zvyk je dávný,
onde Mrav, tam Osvěta,
ba i Svobody se fraška
s Pořádkem zde proplétá.“
atd. až
„chcete-li však, vy fintím je
hrstkou z brusů nových cet...“

Protiválečný antimilitarista po vítězné válce se sou-
sedem

„... Dál jen padej, biči!“ volám. „Řež tu láji víc,
které bez bázně smí trapič v ruce dáti zbraň,
která za sebe mřít nezná, k jatkým kráčí zaň!“

A bajaděře

„za kus chleba tvému hladu,
za cár pestrý tvoji vnađu
může urvat jeho chtíč.“

To není vlastenectví:

„Slyšíte-li? Slyšíte-li?
Z blízka, dále temný zvuk,
jak by poutem zařinčely
milióny rabských ruk.
Celý svět širý
v nejzazší kout
temnou zní huďbou
železných pout.
Nespočítá, nedozříti,
co nás rabůchová svět...“

„A ž hněv miliónů vzplane,
stráž tvá hrůzou oněmí,
okov ruky upoutané
v děsnou zbraň se promění.
Na lebky katů
v strašlivý soud
stotisíc třeskne
železných pout.“

A co v „Bouři“?

„Zda přejde též tak ona bouře jiná,
jež mraky své již nad obzor nám věží,
zda obrodí jen lidstvo, blahočinná...“

A tak dále až

„Mně tušení jen dí, že bouři onu
moc nezastaví žádná na té zemi,
ni rachot děl, ni hlaholy všech zvonů,
ni modlicí se kněží s monstrem, ani
ni důmysla důvtip sebe větší
ni vzlet a moudrost nejkrásnějších řečí...
... když rukavičky měkkou pleť vám chrání
před jejich ruky drsností a hlinou;
ne, nemluvte k nim, zdobným rouchem kryti...
... ne, nejezděte v karose tam zlaté
jim kázat o Tom, který neměl místa...
... dřív sami za vzor spokojte se s m álem,
a všichni aby šťastni byli s vámi,
buď nejpřednějším vaším ideálem!...“

No, a co „Evropa“? Národní básník nenapsal jen „Slavii“, napsal také „Evropu“:

„... Ba, lidstva hloub se chmurou kalí novou.
Již nových myšlenek tam hmotní svět...
— — — — — chasa smutná
— — — — —
Ji v době osudné... — — — — —
porodil města obrovského klín —
Dech utajilo lidstvo, vidouc náhle,
an divý dav...
pod rudou čapkou...“

A dál:

„... ukrutná vlast, jež v dál je vyhání...“

Čili:

„S bohem, vlasti! Na prahu jsi
nahé zdvihla dítě,
od té doby na sobě jsem
zdravé neměl nitě.“

V jesle jsi mi stlala v zimě,
v sedmikrásy z jara,
chléb mi drobila jak vrabci —
lakotnice stará!...“

Fuj. Takhle čerpá národní básník z národa.

„Na konec jsi uchystala
pytel promnerežný;
kazajku's teď z něho stříhla —
díky za dar něžný!...“

Nebot

„... Ne svatost měšce, ale bratr sýť...“

A téměř prorocky „Evropa“ ztroskotá vlastně o svár evolucionistů a revolucionářů čili o problém jednotné dělnické fronty. Zkrátka hanba a darmo mluvit:

„... jen rudým křtem se znovulidstvo zrodí!“

Takhle to jde dál: v „Sekáčích“

„... však nadarmo se ptáme,
kdy nám den přijde žní;
den jasný,
den spasný,
den velký našich žní?
Večer k nohám hodi
žebrácký nám plat...“

a v tomhle nenárodním tónu to pokračuje, až na konec o kosách,

„že každá zvonem zní,
a když líp nasloucháme,
tu jasně slyšet v ní,
že jistě,
ba jistě
den přijde našich žní.“

Nuže, a „Chaloupka“, „Švadlena“, „Šumařovo dítě“ z „Menších básní“? Co „Svoboda“, „Podzemní hlas“ z „Nových písní“? Co

HRDINA BUDOUCNOSTI?

Když bloudím za večera městskou vřavou

— — — — —
muž zmořený se mihne svislé šíje
ve hrubé kytli, jež ho nuzně kryje,
— — — — —

já cítím cos, jak bych se sklonit měl
před tebou, muži povržený všemi.
Ty, který z pudy hmoždíš v potu tváři
kvas bujný jiným, sobě černý chléb,
v důl pohřbíš se, bys jiným skvostů záři
a sobě vynes k bídné rakvi hřeb,
jenž vracíš se tu v brloh z těžké práce,
kde jiným snášel's mramor na paláce,
a žiješ trudněj nežli v jařmu skot,
bys jiným uchystával zemské nebe:
Mně pálí na duši tvůj horký pot
a jest mi, jak bych odprosit měl tebe.

— — — — —
Leč zatím moc, jež řídí lidstva děj,
v tom davu zhrzeném si skládá sama
a za řinčení lopat nové drama.
za hřmotu kladiv jinou epopej

Tys jeho hrdinou, ó muži v prachu,
tys budoucnosti vyvolený rek... — — — — —

Ó, přijde čas, kdy rozprchnou se bludy,
nad lichých předsudků a šaleb rum
kdy vznesíš ty, můj bohatýre chudý,
leč věky povrženou k nebesům,
kdy ztratíš cenu zlato s drahokamy
i snění líné s nicotnými hrami,
kdy oltář sobeckosti rozbije
věk šlechtetnější, duté modly skáčí
a diademem skvoucím ovije
skráň, operlenou potem, skromné „Práci!“

Pěkný národní básník, že? Nedosti na tom, kromě téhle „Práce“ napsal i ódu na dělnický pozdrav „Buď práci čest!“ jehož dnes užívají komunisté:

„... Ó krásné heslo, velebné a svaté
jež střásá s šíjí rabské řetězy
a rozmetává duté modly zlaté
a nad zlobou i šalbou vítězí.
Zář jitra nového nad lidstvem vznítí
ta blahá zvěst,
až svorně celým světem bude zníti:
Buď práci čest!... — — — — —“

Každá poznámka je zbytečná. Proletáři všech zemí, spojte se, světová revoluce v každé druhé básni, kdo si přeje víc?

A rozumí se, že tenhle rudorudý hrobař Velikého Slovanského Ruska (přesto, že je opěval) je potupný poraženec a pacifista. „V bouři“ sní o Ženevě:

„... a hle! teď o pokoji sprádám sen,
o radě národů, kde družně, v míru
spor mnohověký bude rozřešen.
Kam zbraní chřest kdys vábil mladou Musu,
zřím vraždu jen a krev a hnis a hrůzu...“

Ovšem, s jistou výhradou, to se ví, zas bolševickou:

„A přec, ač vím, že jen tou divou vřavou
as cesta vede k novým řádům světa,
přec k nim jen dychtivě nad starou hlavou
dum buřáckí mi hejno dosud vzlétá —
ta růstala mi s mládí neztlumeně
ta touha bouřlivá po světa změně
a ve mallejším se stejně jiskří hledu:

Přes pouta, lež a křivdu starou k předul
Zas hledím ven, kde vřava tichnout zdá se —
Ne, znova blýská, rachot rozléhá se —
Ó, nová bouř též lidstva obzor kalí
a chorál hromový se blíže valí.
Jdem hroznou mocí
myšiky nové...
— — — — —

nechť svítí hroty
v bodáků lese,
nechť zem se třese
del, koňstva hřmoty,
v dým at vše halí se —
v před nohu šinem...“

Kam by se proti němu hrabal nějaký takový St. K. Neumann či Olbracht.

Ale ovšem, rozumí se, když běží o národ a o nacionalismus, tam najednou národní básník pozbývá vší národní hrlosti a sebevědomí. Zkrotlý jako beránek míru lká k „horám odrodilým“ severně Řípu:

„... A přece kdyby náhle jakýms divem
nás k výši vznesl nové moci vznik
a já zde viděl v ruchu bojechtivém
spětk horám těm svých bratří zbrojný šik,
by násilím je znova opanoval
a jak nám soupeř činil po stalet,
jej mocí umlčel a v pouta vkoval
a cizoty tam všechny znaky smet —
tu na ně, přísahám při bohu živém,
bych zvolal hlasem kárajícím: „Zpět!

Zda činí dobře, minulosti vinu
kdo křivdou přítomnosti oplácí?

Či maďarské vás pěsti vábí sláva,
jež v bratrů hrobnám Tatry obrací?“

Tyhle verše buďtež citovány se státoprávní výhradou čs. republikána, který samozřejmě ty „odrodilé“ hory za Řípem až po hraniční kameny československé republiky pokládá za její neodlučitelnou součást a za svůj nezczizitelný domov.

Nezbývá však než uznat národního básníka Svato- pluka Čecha za nesmírný oficiální bluff čítanek a Malých slovesností, schválených samozřejmě koaličními a sociálně demokratickými i agrárními ministry národní osvěty. Skutečný Čech (Svatopluk, na rozdíl od Čecha národně uvědomělého) je drzý, podlý, povýšený a hulvátský levičák, bolševický zaprodanec, placený patrně židovskými penězi moskevských hrobařů a podlézavý lži humanitářský hradní vrtichvost.

Tak pravil kajcíník.

Přítel nesměle se tázal: „Ale je to děsné. Tak tedy Svato- pluk Čech vůbec nebyl vlastenec.“

„Ale jak pak ne — a jaký horoucí! Jenže holt také levý, jako Neruda, Světlá, Havlíček a Němcová. Nikomu z nich by ani ve snu nebylo přišlo na mysl, že jejich humanitářství, pacifismus, pokrokové smýšlení, národní snášenlivost a sociální citění by mohlo být v rozporu s citěním vlasteneckým. Právě naopak, jim se obojí tak úplně ztotožňovalo, že smýšlení protihumanitní, válečné, reakční, národně nesnášlivé a protisociální pociťo-

vali jako protinárodní a nevlastenecké. Vyhlásili by asi dnešní integrální nacionalisty za otrocké napodobitele cizáckých, nanejmé německých škodlivých bludů. To by konečně tak nevadilo, závažnější se zdá, že jejich myšlenky přece jen měly zřejmě jakýsi, ovšem neblahý, vliv na náš zahraniční odboj a naši poválečnou politiku vnitřní i zahraniční, takže se v jistém smyslu a do jisté míry dokonce uskutečnily nebo uskutečňují ve vývoji, který jakýmsi nedopatřením předvídal, čímž se na ně, bohužel a zajisté neprávem, snáší cosi jako záře téměř prorocká.“

„Ale kde tedy,“ hlesl zaražený přítel, „vězí ta naše pravá národní tradice?“

„To ví,“ odvětil kajcíník, „jen Bůh a ‚Národní Listy‘. Ale jest to redakční tajemství. Nicméně ta pravá národní tradice jistě existuje. Bohužel za celé to století naši národní buditelé a klasikové, ta Němcová, ta Světlá, takový Havlíček, Neruda a Čech, nečeský Smetana, nečeský mazal Aleš, studený neromantický realista Masaryk — ti všichni buditelé a klasikové nám za to století tu pravou národní tradici nadobro zfalšovali. Tak na konec jen a jediný pravý na ní bude tenhleten Hankův a Lindův ‚Královédvorský rukopis‘.“

„Ostatně,“ poznamenal přítel, „i ten je v ‚Libušině soudu‘ trochu podezřele demokratický.“

„Přes to, Hanka a Linda byli velicí vlastenci. Ti pro národ něco udělali.“

„Ano,“ na to přítel, „z toho může integrální nacionalismus ještě dlouho žít.“

„Jistě,“ přisvědčil kajcíník, „nejméně aspoň až do voleb.“ Dodal zamyšlen: „Víš, já si nezoufám. Ono to možná s námi vyvrženými není ani tak zlé. Náš hřích je vlastně jen dědičný hřích, který nám odkázali naši lepší a velicí předchůdci, buditelé a klasikové našeho národního obrození. Že nás za něj z národa vyhodili, je také docela v pořádku a vůbec veliká čest. Vždyť je to krásný, starý, slavný národní zvyk — vidíš, teď jsem na to teprv přišel: to je právě ta pravá národní tradice! Jen to dobře pochop: až tehdy jsi z národa vyhozen, když jsi dozrál tak dalece, že mu opravdu sloužíš.“

Leopold Stokowski:

Rozhlas zradil hudbu

Nejnámější dirigent Ameriky, Leopold Stokowski, dlouholetý šéf Philadelphia Symphony Orchestru, ukazuje ve studii otiskované v lednovém svazku revue „Atlantic Monthly“, že rozhlas na základě své dosavadní technické neschopnosti deformuje velká hudební díla a působí s hlediska hudební výchovy spíše škodlivě než prospěšně.

Které jsou rozdíly mezi přímým vnímáním symfonické hudby a jejím vnímáním prostřednictvím rozhlasu?

Nasloucháme-li hudbě v sále, určují ráz tohoto hudebního dojmu tři složky. Předně vidíme pramen zvuku, zpěváka, housle, orchestr. Za druhé vnímáme, že mezi pramenem zvuku a naším uchem je vzduchový prostor. Za třetí si uvědomujeme, že naším přijímacím ústrojím jsou uši, jež zachycují chvění vzduchových vln, posílají je k našim mozgovým střediskům, kdež jsou přetvářeny v pocity. Nasloucháme-li hudbě vysílané rozhlasem, nezmění se pramen zvuku a ústrojí vnímání. Zprostředkující prostor mezi pramenem zvuku a naším uchem už však neodpovídá naší vzdálenosti od amplionu: mnoho složek se plete do hry, než se přenášená hudba do- stane až k němu.

Tyto složky, které pozměňují ráz vysílané hudby, vyskytují se již při vysílání. Zvukové vlny se mění podle rozměrů sálu nebo studia a podle toho, jaký je povrch jejich stěn a stropu. Mění se podle toho, jaké typy mikrofonu jsou užívány, kolik jich je a jaký je poměr mezi hudebními nástroji a mikrofony. Za druhé podléhá hudba změnám při přenosu zvuku. To je problém tak složitý, že podnes nikdo nedospěl k jeho úplnému vyřešení. Každý milovník hudby však může snadno pochopiti jednu jeho složku, zesílení. Zesílení zvuku při rozhlasovém přenosu hudby se podobá zvětšení fotografie. Kdybychom vzali fotografický negativ a jali se jej zvětšovati tak, aby některé části obrázku byly dvakrát větší, jiné čtyřikrát větší, další zase šestkrát větší, neobdrželi bychom tím přesnou reprodukci originálu, nýbrž měli bychom před sebou deformovaný obraz, jenž by nemohl zajímati než milovníky bizarností. A přece se takto postupuje při zesílení jednotlivých částí hudební skladby pro rozhlas. Zesílení je ovšem k přenosu nezbytné, není však stejnoměrné: některé části se zesílují intenzivněji, některé skupiny zvuků znějí mohutněji, než jiné, určité tóny melodie jsou příliš podtrženy, důležité efekty harmonie nebo svrchních tónů vyjdou brzy příliš slabě, brzy příliš silně, barva hlasů a nástrojů je změněna, a celá masa tónů je chaoticky deformována. Konečně dochází k dalším změnám vysílané hudby v přijímacím přístroji. Aby byl příjem dokonalý, bylo by třeba, aby amplion odpovídal se stejnou citlivostí různým oscilacím, které mají frekvenci mezi 30 a 13.000 záchvěvy ve vteřině. Přijímací přístroje, jež nemají této vlastnosti, znetvářejí hudbu.

Aby přenos hudební skladby rozhlasem byl adekvátní, je třeba dosáhnouti reprodukce všech frekvencí, je třeba věrně přenášeti intenzitu zvuků a dosáhnouti dokonalé perspektivy poslechu.

Proč je hudebník znechucen.

Dnes se dostává zejména symfonická hudba k posluchači ve stavu neúplném a znetvořeném. Je to možno docela prostě vědecky vysvětliti. Povahy a jakosti hudební skladby závisí valnou měrou na kouzlu harmonie a svrchních tónů. Dnešní rozhlas však nemá nejmenší schopnosti většinu z těchto svrchních tónů ani zachytit, ani přenést. Na příklad: nedokáže věrně přenésti tlumený zvuk trubky *con sordino* nebo zvuk hoboje. Otázka svrchních tónů je pro laika snadno pochopitelná. Zazpíváte-li nějaký tón, slyšíte jen jediný zvuk, který hudebníci nazývají základní harmonií. Současně však zní též tón slaběji o oktávu výš, jiný tón zní současně o pět stupňů výše, nad tím jiný o čtyři tóny výše, a tak dále. Barva zvuku těchto svrchních tónů je charakteristickou složkou, přesně určující jakost a timbre zvuku.

Aby harmonie orchestrální skladby byla správně přenesena, je třeba dosáhnouti frekvence o 13.000 záchvěvů za vteřinu. Dnes však se posluchači rozhlasu podává pouze 5000 záchvěvů za vteřinu. Celá ta část hudby, která vyžaduje 5000 až 13.000 záchvěvů, je pro posluchače rozhlasu bez náhrady ztracena. Číslo 13.000 záchvěvů nebylo snad vyčteno libovolně; je výsledkem hlubokých studií dra Harveye Fletchera, šéfa laboratoří společnosti Bell Telephone, mezi jehož asistenty jsem měl příležitost s ním spolupracovati.

Aby bylo dosaženo zachycení záchvěvů od 30 až po 13.000 ve vteřině, je třeba:

1. Ponechatí větší volný prostor mezi délkami vln vysíla-

cích stanic, které podle dnešního stavu jsou příliš těsně při sobě a navzájem si překázejí.

2. Vysílati hudbu, která by odpovídala frekvenci mezi 30 a 13.000 záchvěvy za vteřinu.

3. Sestaviti přijímací stanice tak citlivé, aby byly s to přijímati zvuky na celé stupnici rozmanitých frekvencí.

Proč je zvuk denaturalisován.

To, čemu hudebník říká „forte“ a „piano“, nazývá fysik intenzitou zvuku. Tuto intenzitu měří jednotkami, nazvanými „decibely“. Je třeba 85 decibel, má-li se síla zvuku při dobré hudbě operní nebo koncertní stupňovati od „pianissima“ až do plného zvuku celého orchestru při „tutti“. Tato možná intenzita má různé odstíny podle sálů, divadel, vysílacích studií, podle složení orchestru a dokonce i podle osobnosti režisérovy.

Místo těchto 85 decibel, užívaných v koncertním sále, užíváme dnes v orchestru, jenž přednáší nějakou skladbu pro rozhlas, jen 30 decibel. Inženýr, jemuž podléhá řízení vysílání, komprimuje intenzitu zvuku pomocí různých přístrojů: místy ji zeslabuje a místy zesílí. Pasáže ve fortissimu uvádí na menší míru a pasáže v pianissimu pokud možno zesílí a skýtá tím posluchači potěšení, že není příliš sužován pasážemi lomoznými, a na druhé straně že slyší i pasáže méně intenzivní, které by jinak byly přikryty rozličnými parasitními zvuky, jež vznikají během vysílacího a přijímacího procesu. K nim přistupují i rozličné lomozy, vznikající v publiku při vysílání koncertu, jako šelest programů, pokašlávání a jiné, lomozy, jež jsou velice značné a zejména při přenosu rozhlasem se stupňují.

Ještě jedna složka zeslabuje požitek posluchače hudby rozhlasové ve srovnání s poslechem hudby orchestrální přímo. V divadle a na koncertě vstupuje masa zvuků do našich uší jednak přímo, jednak odrazem. Máme sice dojem, že většina zvuků k nám přichází přímo, ale není tomu tak. Ve většině koncertních sálů je reflektovaný zvuk velice bohatý a plný a je možno zjistit, že tento zvuk je intenzivnější, než zvuk zachycovaný uchem přímo. Naše uši slyší skupiny rozmanitých zvuků zcela podvědomě, neboť zvuky nepřicházejí do pravého a levého ucha v naprosto stejném čase a v naprosto stejné síle. Nasloucháme-li hudbě, srovnává náš sluch — ovšem naprosto podvědomě — rozdílnost dojmů, přicházejících z prava a z leva. Toto ustavičné srovnávání nám dává pocit akustické perspektivy, auditivní perspektivy.

Při přenosu hudby rozhlasem nahrazuje naše ucho naslouchající přímo hrajícímu orchestru: mikrofon. Mikrofon je jakési elektrické ucho. Mikrofon sbírá zvuky a posílá je našim uším. Mikrofon však je jen jediným uchem a proudové vedení až k našemu uchu je také jen jediné. Aby hudba vysílaná rozhlasem měla opravdovou akustickou perspektivu, musil by zvuk být zachycován dvěma na sobě nezávislými přístroji, musil by k nám býti přiváděn dvěma samostatnými drahami a reprodukován před námi dvěma aparáty, čímž by teprve bylo dosaženo obdoby naslouchání oběma ušima.

Všechny tyto základy radiofonie zůstávají pro laika těžko pochopitelným mysteriem. Můžeme však sledovati proces radiofonického přenosu, jenž se rozvíjí počínaje inspirací (autor) a transmisí (interpreti) až k recepci (naslouchající amatér) a proměňuje se tu znovu v inspiraci. A můžeme v tomto procesu usilovati o to, aby byl zvýšen stupeň přesnosti, s níž je nám dodávána hudba do bytu. Teprve tím by tento hudební vzkaz dosáhl své plné ceny.

otázky a odpovedi

Mladý Slovák nám píše

I.

Veľactený pán redaktor!

Nie som horlivcom Vášho smeru, úprimne hovoriac, ale rád si prečítam Vaše „Lidovky“ a „Prítomnosť“. Vaše články ma veľmi zaujímajú. Nebyť Vašej úvahy o gen. Štefánikovi, nikdy bych sa bol o Vaše písanie, o Vašu osobu toľko zaujímal.

Bolo to pre nás mladých Slovákov ako štípnutie sršňa. Podryli ste (síce chabe), ale preca našich 100% v nášho bohatera, v našu pýchu, v našu hrdosť. Bolí nás to a zostal v nás fliáčok, fliáčok, ktorý sa nedá benzínom vybrať.

Druhá vec, že keď o nás Slovákoch uvažujete, vanie z toho veľmi to evolučné počestenie. Viete, čo tým činíte? Asi že nie. Keď by ste nás dobre poznal a dala sa Vám tá naša úprímná slovenská duša pitvať, dal by ste nám svätý pokoj, alebo čím lepšie, stal by ste si do radu našich priateľov a priznivcov. Príďte raz medzi nás. Nie ako Čech. Vyďajte sa za Slovaka a odložte úplne svoj smer, svoje ja. Príďte ako nejaký nestranný cudzinec a presvedčte sa od koreňa nášho života, bytia, našich ťažkostí a radostí. Verím, že Vaše úvahy by sa skrútily o celú stupnicu. Veď Vás rád mám v článkoch, kde sa s námi nezaoberte, kde ste pravým publicistom demokracie. Prečo o nás tak triezve nepíšete, ako o inom a iných? Prečo sme si tak Vy nám a my Vám proti srsti? Veď dobre píšete ako dobrý Čech, ale nie ako dobrý Slovan. V našich záležitostiach i tá Vaša dobrá demokracia pokulháva. V pridržiavaní sa našej fubozvučnej reči, v osobitosti národnej, v našom mladom ideálnom národnom zápale nám úplne nerozumiete, t. j. porozumieť nechcete, a keď sa týka nejakej našej národnej akcie, hneď na nás celé „Lidovky“ slintia, podozrievajú, všetku hanu, sprostosť a vše možné na nás kydajú. Verte mi, že tým činí skutok protištátny! Je to násilníctvo nehodné demokrata. Je to kazenie dobrého a úprímného smýšľania o našich najbližších vzdelaných bratoch Čechoch.

Chceme žiť s Vami čo najužšie spolu v našej milej demokratickej republike. Veď ste nám najbližší. Na kohože sa máme oprieť, keď nie o Vás? Len tá naša mentalita je, och, veľmi rozdielna — to nás tuším veľmi rozdiela. Ste demokrati triedne, národne však suchí, vypočítaví realisti. My zas idealisti. Neprajete našim citom, svojskej reči. Ej tie časy už zašli, keď sa reč kradla. Osobitosti sa my ako i svojej čistej reči nikdy nezriekneme. Veru hrom a peklo — z toho sňatku nebude nič — kým nám naša krv v žilách koluje a nie kyslé mlieko. Verte, uznáte-li a doprajete nám naše národné práva, nebudete-li veriť špiclom a denunciantom, ako i našim národným defraudantom (terajší Dérer, Hodža, Ivánka etc.), sme my najúprímnejšou, najvernejšou a najoddanejšou armádou našej spoločnej vlasti, čo si nie len nehty, ale i prsty od zlosti obhrzyú v Pešti ev. i vo Waršave. A nebudete treba falošne, odporne až do zhnusenja denne tisíckrát potvrdzovať, že sme Čechoslováci. Veď je to samozrejmé, a tí, ktorí to stále prízvukujú, iste majú príčinu stále to a vždy jedno prízvukovať. Tým neverte. Lahko si my poradíme s ešte sem tam kvitnúcim kúkoľom, s pomaďarčenou sobránkou starších generácií. S tými si Vy rady nikdy nedáte. Tých my máme na pozore. Nás sa boja a nie Vás, lebo my ich veľmi dobre poznáme. A námi sa dajú skôr presvedčiť. Čo vlastne chceme? Čo náš program?

Chceme žiť, byť a rozhodovať sami doma po svojsky. Chceme žiť svoj zo svojho. Všetk je to spravdivé, nemôžete byť doživotne návštevou, čo i v bratskej rodine a chlebkí jej upadávať. To o Vás nepredpokladám. Keďže platí i u Vás bližšia košeľa než kabát. Neveríte nám a odstrkujete nás až potiaľ, kým to nekričí. Odmeňujete tých z nás, ktorí sú za splynutie, ktorí Vám na oko gažulujú a päty lížu. Divím sa Vám, ako vyspelejším. Prísahám: čo jeden z nich, to karierista, hmotár, nespoľahlivý element, s ktorým sa poriadny človek ani neshovára. Prestane-li Vaša priazeň, pôjdu si po ňu i na opečný pól, ano i k diablu.

Tažko nám Slovákom mladým, veľmi ťažko. Veď sme cítením socialisti, demokratizmus náš ideál, sme, chceme byť a i budeme prítom dobrí a nadšení vlastenci. A teraz kde že sa ten náš smer uchýli, kde? — Nemáme vo všetkom vŕšade splnenie jako je u Váš. Socialisticky smýšľame a socialistické strany nás národne nezastupujú, ba naopak bijú. Sme národovci, máme Hlinku, tam nevidíme generálne krytie socialistických záujmov a demokracie.

Čo teraz? Najlepšie vyhovuje preca len ten Hlinka. V národnom ohľade sme úplne s Hlinkom. Uctívame si ho a mal by si ho každý národne uvedomelý Čech a Slovák, každý, kto s našou republikou úprimne smýšľa. Jeho boj za maďarského jarma bol heroický. Iní lietali po svete, on neutekal, on ostal so svojím ľudom a trpel. On budil v prospech náš — svetovú verejnosť. Jeho práca však po prevrate je ešte väčšia, a ani sa nedá dostatočne oceniť. Túto prácu, t. j. jej výsledok, nechcete uznať. Ste dokonca proti nej. Jeho autonomistická, slovenská národná myšlienka zburcovala i tých múreninov, ktorých by bol žiadan iný a iný cieľ nevzbudil k národnému vedomiu. Poznám sám, jak sa bielili, a teraz su dobrí vlastenci. Len a len zásluhou Hlinkovou. Hlinkovi patrí česť a tá najvyššia úcta. On patrí medzi tých, ktorí sa zaslúžili o štát. Jeho program národný je našim programom, od ktorého neustúpime za žiadnych okolností. Zazlievame mu však politiku proti Rusku. Veď keď tá bašta padne, padne i celý európsky socializmus — ako padá i humanita. Sú to lajdáci, tí bolševici, su príliš krvaví, ale nie a nesmie padnúť späť do predošlého tmárstva.

Tak smýšľame my mladí Slováci. Písal som, čo v duši a srdci, a rád bych bol — keď by ste pri nás a nie proti nám písali. Ak by ste sa nám chceli zavďačiť, mohli by ste nám svoju mienku prezradiť o nás — nech je už to mienka akákoľvek. Verte, že všetko neodvrhujeme.

Značím sa s úctou

Horniak.

II.

Vážený pane,

když jsem Váš dopis přečetl po prvé, dostal jsem značnou chuť s Vámi debatovat a tu žádanou „mienku prezradiť“. Řekl jsem si: takhle přímo by měli spolu Češi a Slováci mluvit, i když si nebudou říkat samé zdvořilosti. Když jsem jej četl po druhé, chuť má značně oslábla, a odpovídám-li přece, odpovídám proto, že jsem si to uložil za povinnost, neboť by se nemělo díť, aby se Slovák Čecha na něco marně dotazoval. Ale — to je příčinou oslabení mé chuti — nechápu dosti dobře, nač se mne vlastně dotazujete. Jsem ochoten na všecko odpovědět, pokud o tom něco vím, ale k tomu by bylo třeba, abyste kladl, jak my v těch realistických Čechách říkáme, konkrétní otázky. Takhle se mi zdá, že ten, kdo bude naši debatu číst, najde v ní hrozně málo určitého obsahu. Odvážuji se soudit, že to nebude mou vinou. Ale snad z toho přece bude nějaký zisk, snad se mi podaří Vás přesvědčit, že Češi a Slováci, chtějí-li se domluvit, musí spolu mluvit o konkrétních věcech. „Tá naša úprímná slovenská duša“, „náš mladý ideálny národný zápal“, „ste suchí, vypočítaví realisti, my zas idealisti“ — to všechno se za předmět dohovoru nehodí, poněvadž to na jednu stranu vypadá jako vychloubání, na druhou zase jako snižování. To je monolog, tak se mluví, když někdo od druhého žádné odpovědi neočekává nebo když mu na ní nezáleží, poněvadž nejraději sám svým vlastním krásným slovům naslouchá. Takhle neurčitě, mladý příteli, k nám stále promlouvá také ten Váš Hlinka, a to je snad hlavní příčina, proč jsme se s ním dosud pořádně nedomluvili. Představte si, prosím, že by k Vám někdo do bytu přišel a že by Vám povídal: „Já jsem taková upřímná duše, já jsem idealista, já bych srdce rozdal“ — a kdyby mimo tuto sebechválu už nic jiného neříkal, leda že by tu a tam něco satirického proti Vám utrousil. Mohl byste se s ním dohodnout, i kdyby Vám na tom sebe více záleželo? Asi nemohl. Myslím, že byste řekl: „Já vám to všechno věřím a ostatně vás prosím, abyste uznal, že ani já nejsem špatný charakter a bez idealismu, ale teď mi řekněte, jak vám mohu pomoci?“ Vidíte, tak se i já musím k Vám zachováti. Říkám: dobrý den, jsem rád, že jste přišel, buďte mým hostem, na mou duši věřím, že ani sám nejste špatný člověk, ani člen špatného národa, ale prosím, čím mohu sloužit?

Vy Slováci asi od nás Čechů nechcete jen nějaké generální uznání svého charakteru. Máte patrně nějaké politické, hospodářské a sociální stížnosti. Nuže, o těch je třeba mluvit, ale Vy jste sepsal jakousi více méně lyrickou pasáž, v níž neschází ani lyrika hněvu. Máme-li debatovat, musí být o čem debatovat, a k tomu poskytuje Váš dopis

málo základu. Odpusťte tedy, jestliže Váš vřelý dopis studeně rozložím na body a opatřím je číslicemi, abychom se oba v tom lépe vyznali. Odpusťte také, jestliže má odpověď bude se skládat hlavně z otázek. Neboť, přijde-li někdo k někomu a řekne mu „dej mi to“ a nic více, tedy se ho ten druhý nutně musí zeptat: co?

1. Píšete: „Rád bych bol, keď byste pri nás a nie proti nám písali,“ niekoľikrát to různými slovy opakujete, a přece nevím, co mám pod tím vyrozumívát. Psát pro Slováky a ne proti nim, to je, věřte, zásada, kterou má každý český žurnalista v krvi a kterou si ani zvlášť ukládat nemusí, jako si nemusí umiňovat, že nebude psát proti Čechům. To právě vyplývá z našeho stanoviska, že se pokládáme za jeden národ, byť nikoliv zcela stejnou řečí mluvící. Nikdo z nás tedy proti vám psát nebude, poněvadž by to bylo totéž, jako kdyby psal proti sobě. O nic jiného se my Češové nesnažíme, než abychom „stali do radu vašich priateľov a priaznivcov,“ neboť každý svého prospěchu nejvíce si hledí, a my dobře víme, že váš prospěch je náš prospěch, a že my nemůžeme býti silní a zdraví, kdybyste vy byli slabí a churaví. Zlou vůli tedy mezi námi nehledejte, ten, kdo z nás by se k vám blížil se slepými úmysly, byl by perversní, neboť perverse je řezat do vlastního masa. Zlobíte se na „Lidové noviny“, že prý nějak ošklivě o Slováciích píší. Neodpovídám za „Lidové noviny“, odpovídám jenom za to, co vyjde v „Přítomnosti“, ale prosím, řekněte, co zlého píší ty noviny proti Slovákům, že to zasluhuje tak ostrého pokárání? Rozumějte, proti Slovákům, proti Slovensku. Že někdy píší proti ľudové straně nebo proti straně Rázusově, to je něco jiného a to rozlišujte. Píší přece také proti národní demokracii a proti straně p. Stříbrného, a nikdo rozumný z toho nebude vyvozovat, že píší proti Čechům. Nemůžete žádat, abychom uznali, že ľudová strana sama je Slovensko, neboť i kdybychom my snad to chtěli uzнат, nedbajíc toho, že více Slováků se k ľudové straně nehlásí než hlásí, tu by zase k nám přicházeli ti ostatní Slováci a velmi a právem by si na nás stěžovali. To se u nás v Čechách také děje, že když se něco napíše proti národní demokracii, říkají národní demokracii, že to bylo napsáno proti národu, a také to není pravda. Musím se Vás tedy zeptati: kdy píšeme proti Slovákům? a co jest to psát pro Slováky a ne proti nim?

2. „Ej tie časy už zašly, keď sa reč kradla,“ pravíte. „Osobitosti sa my ako i svojej čistej reči nikdy nezriekneme. Veru hrom a peklo!“ S tím hrom a peklo máte pravdu, aspoň to odpovídá i Vaším citům, když o této věci máme debatovat. Neboť, věru hrom a peklo, my vám vaši řeč nebereme a máme toho skoro už dost, stále se hádat o něco, čeho není, nebylo a nebude. Řekněte, koho jste při tom chytili, když vám kradl vaši řeč, a jak si při tom počínal? Nemyslíte, mladý příteli, že to může býti jen fráze, byť velmi rozšířená fráze, kterou Vy po jiných jen opakujete? Podívejte se do svého osobního života, přehleďte své vlastní zkušenosti a pak řekněte: ano, tenkrát a tenkrát ten a ten Čech se pokoušel mi mou milovanou řeč uzmost, tohle a tohle dělá vláda, aby nás počestila, tehdy to bylo, kdy mi řekli: ty nesmíš slovensky, tu musíš česky. Jen pak o tom budeme moci dále mluvit, poněvadž není důstojno dvou mužů, aby spolu dlouho rozmlouvali o fantomu. Jste idealisté, ale idealismus nesmí býti takový směr, který faktů nedbá. Stěžujete si, že vám nerozumíme, ale řekl bych, že ještě více nerozumíte vy nám, domníváte-li se, že kujeme takové nějaké pikle. Jestliže vás Češi chtějí zbvati vaši řeči, jak hudlařsky si při tom počínají! Ukládají o slovenštinu tak, že zřídili na Slovensku slovenské školy od obecných až po university, nezřizujíce tam škol českých, berou vám řeč tím zřejmě nedokonalým způsobem, že v ústavě postavili slovenštinu úplně na roven čestíně a že nařídili, aby Slováky po celém území státu přede všemi úřady mohl užívat své řeči. Dali slovenštině úplně stejná práva jako čestíně, a nyní Vy se vynoříte z nějakých neznámých citových hlubin a tvrdíte, že vám Češi kradou řeč. Stojím nad tím bez pochopení — prosím snažně, vy-

světlete mi to. Jestliže my dva si v této věci neporozumíme, jestliže my dva se v přímém hovoru nedohodneme, co existuje a co neexistuje, jak by si pak vůbec mohli Češi a Slováci porozumět? Jsou přece věci, jež se dají dokázat; mezi ně patří ten vymyšlený problém, zda Češi berou Slovákům řeč. Tedy opět otázka: co máme dělat, abyste neřikali: hrom a peklo, řeč si od Čechů ukrást nedáme —?

3. Nejpozorněji jsem začal čísti Váš dopis tam, kde pravíte: „Čo vlastne chceme? Čo náš program?“ Má pozornost byla bohužel vzrušena nadarmo. Nic jste potom o vašem programu nepověděl, ačkoliv se mi musilo zdát, že slibujete tak učinit.

4. Zdá se, že ztotožňujete Slovensko s Hlinkou a s ľudovou stranou, a tím by se dalo mnohé vysvětlit. Také u nás mnozí lidé pokládají svou partaj za celý národ, a není to nic nového. Měl byste sice šíře vysvětlit, jak to, že Vy, socialista, nakonec jste tak přilnul k Hlinkovi, ale to je celkem Vaše věc. Prosím Vás jen, abyste uznal, že my Češi právě proto, že chceme být k Slovákům spravedliví, nemůžeme to Vaše rovnítko Hlinka—Slovensko přijmout. Mnoho a mnoho Slováků, dokonce většina jich, by nám to vytýkalo, a zase oni by říkali: běda, Češi nerozumějí Slovensku. Kterým Slovákům máme věřit? Vy si přejete, abychom nad všechny ostatní postavili Hlinku. Ale jestliže něco o nejnovější slovenské historii víme (a věděti o ní něco pokládáme za svou povinnost k Vám), jak máme z ní vyškrtnout Hodžu, Šrobára, Štefánika, Osuského, Déreera, kteří zastávají jiný směr než Hlinka? Máme si ze slovenského národa odmyslet tři čtvrtiny jeho vlastenců, jeho vlastních lidí, a teprve pak Vy budete ochoten uzнат, že rozumíme slovenské duši a že ji neurážíme? Na Slovensku je — jako u nás — několik směrů, a každý z nich se prohlašuje za pravý slovenský směr. Tu věc si musíte vybojovat sami mezi sebou, tu my rozhodovat nebudeme. Nemůžete chtít, abychom my Češi některý z těch směrů ignorovali. Ostatně, zdá se mi, že toho víte dosti o Hlinkovi, ale málo, méně než my, o jiných slovenských vůdcích, a že jste k nim stejně nevděční, jako česká mládež je nevděčná k některým českým vůdcům. Není-liž pravda, také Šrobár, Hodža a Déreer prodali národ za skleničku koňaku? Jenom Hlinka budil Váš národ? Jenom on za něj trpěl? Hodža a Šrobár na příklad ani nebudili ani netrpěli? A kdo běhal po světě, zatím co Hlinka doma stál při svém národu? Chcete se tím dotknout snad Štefánika, který jediný ze slovenských vůdců odešel do ciziny? Hodža a Šrobár seděli v maďarských žalářích — pokládáte to za běhání po světě?

Jak, mladý příteli, mám doufat, že oceníte spravedlivě nás Čechy, když neocenujete spravedlivě ani Slováky a když tak málo víte o lidech, kteří se z historie vašeho národa právě tak nedají vymazat jako Hlinka? Mluvíte ke mně jménem Slováků. Není blíže pravdě, že mluvíte jménem jediné slovenské strany?

F. Peroutka.

dopisy

Zabíjení v době Leninově a v době Stalinově.

Čtělý pane redaktore,

čtu Váš článek „Třísky a piliny“ v 2. čísle „Přítomnosti“, který je polemikou proti obhajobě československých stalinců Stalinových vražedných rozsudků z poslední doby. Třebaže jde člověku věci znalému z této polemiky hlava kolem — tak jako St. K. Neumann píše úžasné nehoráznosti a nestydatosti, aby stalinské zabíjení obhájil (Neumann v své větě: „Pranepatrná je to oběť, bylo-li jí zabráněno krvavému pokusu o občanskou válku“, spojil vlastnosti Stalinova prokurátora s nepoctivou, vyhybavou, subjektivně pochybovačnou vlastností čs. komunisty dnešního polbyrovského typu), tak i Vy spojujete v svém srovnávání nejen bolševické metody s fašistickými (to se v demokratických polemikách vždycky dělalo),

ale i metody stalinské z doby „socialismu uskutečněného na 90 procent“ s metodami revoluce a občanské války za Lenina. Zatím však je mezi obdobím Stalinovým a Leninovým ohromný rozdíl, jež lze dobře srovnat s rozdílem mezi fašismem a bolševictvím.

Věci jste se dotkl tam, kde mluvíte o Engelsových slovech: není v ruské společnosti dosud dosti socialistických a komunistických prvků, aby s nimi ubývalo krve, pomsty a zuřivosti? Ano, v tom je jádro věci. V Moskvě jsou známa jména lidí, v revoluci jinak zasloužilých, kteří nesměli Leninovi přijít na oči, když se dopustili v revoluci katanství. Také o Stalinovi se ví, že s ním Lenin přerušil veškeren styk po jeho zásahu v Gruzínsku r. 1923. V revoluci není málo zabíjení, ale Lenin si byl vždy vědom cíle, že s růstem socialismu ubývá prolité krve, a že ani v boji nesmí být lidskou krví plýtváno. Proto je velmi nemístné směřování toho, co bylo za Lenina s tím, co je v SSSR dnes. Dnes lze říci, že v SSSR je méně socialistických prvků, než bylo před deseti lety, jestliže to měříme kursem lidského života na velitelských místech.

Na „vraždění v Rusku“ se často ukazovalo v tisku bolševikům nepřátelském. Takováto polemika vyplývala ponejvíce z opozičnosti dvou rozdílných řádů, nikoli právních, ale sociálních. Právní argumenty měly tu úkon pouhé zástěrky. Dnes v seskupení mezinárodních sil i situace domácí měl by Váš článek veliký význam výchovný pro naši mládež levě orientovanou, kdyby v něm ona nespatořovala obdobu starého kárání mravů a ukazování ctností. Také oficiální komunisté odpovídají poučkami z revolučních let, což v dnešním případě znamená pustými frázemi. Tato jejich frázovitost se zřejmě cítí, ale musí být ještě zdiskreditována tím, že se lidem postaví před oči to, co se za dnešními rozsudky a vraždami v SSSR skrývá: nikoli strach o sovětský řád a socialismus, nýbrž strach o posici vládnoucího skupenství. Nejprve se 119 lidí popravilo pro spojení s kapitalistickými agenty, příšlymi z Polska a Rumunska. Potom se odhalilo spojení vinníků atentátu na Kirova s domácí opozicí komunistickou! Řadová členové opozice byli rovněž popraveni, vůdci odsouzeni do žaláře.

Kdo byl vinen atentátem? 119 pomocníků agentů mezinárodního kapitálu — nebo zinověvovská opozice? Jaké to spojení měla „stará bolševická garda“ s agenty mezinárodního kapitalismu? Jak se mohlo stát, že právě teď po všech hospodářských úspěších, poté, kdy třídy v SSSR — jak se oficiálně ujišťuje — byly „zničeny“ a socialistická společnost „vybudována“, jak mohli staří bolševici, nejbližší spolupracovníci Leninovi, členové řádu „staré gardy“, jak si mohli vytknout úkol obnovy kapitalismu? Má snad Zinověv a Kameněv a ostatní za to, že socialistický řád je pro masu nevýhodný? Anebo snad naopak: čekají od kapitalismu osobní výhody pro sebe a pro své potomky? A jaké to výhody?

Ptejte se, pane redaktore, našich komunistů — Vám oni ještě odpovědí — jaký vztah k obnově kapitalismu v SSSR mělo 15 obžalovaných komunistů: Zinověv, dlouholetý spolupracovník Leninův v emigraci, bývalý člen ústř. výboru a polbyra, bývalý předseda Kominterny a leningradského sovětu; Kameněv, dlouholetý spolupracovník Leninův v emigraci, bývalý člen ústř. výboru a polbyra, náměstek předsedy Rady lidových komisařů, předseda Sovětu práce a obrany a předseda moskevského sovětu; Zalučkij, jeden z nejstar-

ších bolševických dělníků, bývalý člen ústř. výboru, bývalý sekretář leningradského výboru, předseda první ústřední komise na vyčištění strany; Jevdokimov (jehož výpověď byla zfalšována), jeden z nejstarších dělnických bolševiků, bývalý člen ústř. výboru a orgbyra, jeden z vůdců leningradského sovětu; Fedorov, jeden z nejstarších dělnických bolševiků, bývalý člen ústř. výboru, předseda dělnické sekce petrohradského Sovětu v době říjnového převratu; Safarov, jeden z nejstarších členů strany, který přijel s Leninem v „zapečetěném voze“, bývalý člen ústř. výboru a odpovědný redaktor „Leningradské Pravdy“; Kuklin, jeden z nejstarších bolševických dělníků, bývalý člen ústř. výboru a leningradského výboru; Bakajev, jeden z nejstarších dělnických bolševiků, bývalý člen ústř. kontrolní komise, čelný bojovník občanské války; dále Šarov, Fajvilovič, Vardin, Gorčenin, Bulak, Gertik, Kostina, samí staří členové strany, podpolní pracovníci, účastníci občanské války, kteří zaujímali velmi odpovědná místa ve straně a v sovětech.

Zeptejte se, pane redaktore, St. K. Neumanna a anonymních redaktorů „Rudého Práva“ a „Tvorby“, vědí-li také, co znamená, když právě oni prohlašují tyto oběti stalinových zavražďovacích metod za „oběti pranepatrné“, „bylo-li jim zabráněno krvavému pokusu o občanskou válku“? Jsou-li opravdu přesvědčeni, že srovnání s Haarmannym a Kürteny, s těmito asociálními nenapravitelnými lidmi, se hodí opravdu na Stalinovy oběti a nejsou-li blíž patologii sami co obhájci tohoto zabíjení, v čele — s St. K. Neumannem?

Doufám, že dopřejete těmto řádkům místa, jsem s dokonalou úctou

Vl. Burian.

V Brně 21. ledna 1935.

(Pozn. redakce. Pisatel tohoto dopisu byl jedním z nejaktivnějších členů komunistické strany, hrál obzvláště významnou roli při komunistických bouřích r. 1920. Ze strany odešel s t. zv. trockistickou opozicí, žije od té doby v ústraní a překládá Trockého spisy. Uveřejňujeme jeho dopis, podotýkáme, že nepřijímáme výtky, které nám v něm jsou určeny, pokorně. Jestliže my pravíme: „nezabíjejte!“ a jestliže „mládež levě orientovaná“ v tom není schopna vidět více než ukazování ctností a nudné moralisování, nebudeme se k vůli této mládeži měnit a neřekneme: odpusťte, nebudeme vás už tím obtěžovat. Budeme obtěžovat. Laskavější duch, než je ten, který dnešní historií vládne, rozhodne jednou mezi námi a touto drsnou mládeží, je-li taková, jak se nám líčí. Ani od stalinovců, ani od trockistů nepřijmeme poučení v otázce zabíjení: oba směry reklamují si právo zabíjet pro periodu svou. Má p. Burian odvahu aspoň zhruba udát úžasně číslo popravených za režimu Lenina a Trockého? Kdyby ji vyslovil, uvidělo by se, proč ani od něho poučení nepřijímáme. Jinak ovšem souhlasíme s ním v tom, že otázka zabíjení vypadá jinak v periodě zuřivé občanské války a v periodě režimu už stabilizovaného. Co tam se dá ještě svést na bojovnou vášeň, na velikost nebezpečí, to nevyplývá zde už z ničeho jiného, než z chladné krutosti. „Europäische Hefte“ zvolaly k posledním moskevským popravám: „Ne, ve jménu socialismu, ne!“ A orgán německých socialistů emigrantů napsal na adresu dnešních vládců v Kremlu: „Ani nevíte, jak nám tím ztěžujete boj proti fašismu.“ Těmito dvěma citáty doplňujeme svůj článek.)

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.